הלכה · משנה תורה · מפרשים · אור שמח · ספר זמנים

אור שמח על משנה תורה, הלכות שביתת יום טוב

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור שמח על משנה תורה, הלכות שביתת יום טוב

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-שמח-על-משנה-תורה-הלכות-שביתת-יום-טוב/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה ד 5
הלכה ז 7
הלכה יג 11
הלכה טו 13
הלכה יז 15
הלכה יט 18
פרק ב 20
הלכה ג 20
הלכה ד 25
פרק ג 27
הלכה א 27
הלכה ג 28
הלכה ח 28
הלכה ט 36
הלכה יד 41
פרק ד 41
הלכה י 41
הלכה יז 43
הלכה כה 45
פרק ה 46
הלכה יד 46
פרק ו 46
הלכה יד 46
הלכה יז 48
פרק ז 49
הלכה ח 49
הלכה י 49
הלכה יג 49
הלכה טז 50
פרק ח 50

הלכה ג 50
הלכה ד 50
הלכה ה 51
הלכה יח 51
הלכה כ 51

פרק א

הלכה ד

כל מלאכה שחייבין עליה בשבת כו' חוץ מן ההוצאה כו' וההבערה שמתוך שהותרה וכו' וכן מותר להבעיר אע"פ שאינו לצורך אכילה.

עיין בהשגות ובמגיד שהביא לשון הירושלמי דפרק משילין הלכה ב' א"ר אבונה תני תמן ב"ש אוסרין וב"ה מתירין ופירש דעל פלוגתא דהוצאה כיון וכי היכי דאמרי מתוך בהוצאה כן אמרו גם בהבערה - אולם המעיין בירושלמי יראה כי לא כיון מטעם מתוך רק מקרא דלא תבערו אש ביום השבת דביו"ט אתה מבעיר וע"כ שלא לצורך אכילה דאי לצורך למה לי קרא, ואם נאמר דעל הוצאה כיון ע"כ לומר דכמו כן בהוצאה נמי פליגי בקרא דלא תוציאו מבתיכם ביום השבת הא ביו"ט מותר וכמו שפירש רבה בבבלי פלוגתייהו דב"ש וב"ה וזה לא נזכר בירושלמי. והפשוט דכוונתו רק על מה דתניא ומייתי לה בבלי בדף כ"א בש"א לא יעשה אדם מדורה ויתחמם כנגדה וב"ה מתירין ומפרש משום דב"ה שרו נר של אבטלה ולמאי דא"ר יוחנן לא תאסור ולא תשרי היינו דטעם ב"ה משום היתר דמתוך ודוקא היכא דאיכא צורך קצת או הנאת הגוף השוה לכל נפש וכמו דמטעם זה שרי בריש כתובות לבעול בתולה ביו"ט אע"ג דחבורי מחבר דהוי בכלל לכל נפש יעו"ש ובפרט לפי מה דבעי ירושלמי לומר בפתרא חדא דהוא שיהא קומקום של חמין כנגד המדורה ע"ש בחידושי הרשב"א גירסא ישרה.

והנה לשיטת הני רבוותא דסברי דבכבוי ג"כ הותר לצורך אכילה והיינו בבישרא אגומרי וגרסי בפרק ר"א דמילה דקא פריך מבישרא אגומרי ומשני משום דהכא אי אפשר ודלא כהרב אלפסי ורבינו ז"ל שקאי בשיטתו לקמן פרק ד' הלכה ו' עיי"ש דגרסי התם ליכא כבוי א"כ קשה יהא גם בכבוי גדר מתוך, מתוך שהותרה כבוי לצורך כן יותר גם שלא לצורך ואיך אמר דכבוי אסור אף כדי שלא יתעשן הבית וכי"ב הא נימא מתוך וכבר פירש הרב המאירי בחדושיו למסכת יו"ט דתמן הכבוי אינו מכשיר את האוכל שהגומרי נכבה מחמת האוכל המונח עליו, אבל אין הכבוי תקון בגופו של אוכל כמו ההבערה אלא דמפני שא"א שיצלה על הגחלים בלא כבוי הגחלים שרי להכי לא שייך מתוך שהותרה לצורך אכילה ודו"ק.

ולפ"ז צל"ע להבין דברי הירושלמי פ"ק הלכה י' דאמר ר' יוחנן המבשל ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל בישול ביו"ט התיב רבי בא בר ממל על הדא דר"י מעתה החורש ביו"ט אינו לוקה שהותר מכלל חרישה ביו"ט. ומאן מתרגם לן הא מילתא נהי דירושלמי לטעמיה אזיל דלא סבר כהבבלי דמיירי בעפר תיחוח כו' אלא משום דעשה דוחה ל"ת

או משום שהתחיל במצוה אומרים לו מרוק אבל מ"מ הא לא הותר משום צורך אכילה דאף אם לא יכסה ג"כ מותר לשחוט ולאכול מן התורה ואיך שייך ע"ז לומר מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש. אם לא דנאמר דהא ר' יוחנן לא אמר מתוך שהותר לאכילה אלא שהותר מכלל בישול ואין כונתו להאי מתוך דאמר בתלמודא דידן. וזה דוחק גדול דאטו משום שהותר במקום אחד משום מצוה יהא מותר לכל מילי. ודוקא אם מותר משום אוכל נפש שייך לומר מתוך - והתבוננתי וראיתי כי הטורי אבן במלואים לחגיגה פירש כן סוגי' דפסחים דפריך הואיל וחזי לכסוי דם צפור משום מתוך אם מקלע לי' צפור להבא לכסותו אעפ"י שעכשיו קודם שחיטה הוי מ"מ מותר לכסותו משום מתוך דאשתרייא אם הוי צפור שחוט ומשום כסוי אתי עשה ודחי ל"ת יעו"ש דברי נועם, א"כ נתוסף לנו שגם סוגית הבבלי אמרה בכה"ג מתוך, והדברים תמוהים מאד.

אולם בעיקר הקושיא דכבוי לא קשה לי דהא אינו מכוין לכבוי אלא דהוי בגדר פסיק רישא וכיון דלא הותר כבוי בכונה ל"ש מתוך שמסיבת שהותר כבוי בלא כונה יהא מותר כל כבוי אף שלא לצורך אוכל נפש, ומכ"ש לפי שיטת שלטי הגבורים פרק האורג דכל מעשה שאפשר להיעשות זולת הפסיק רישא אז אפילו כי עביד אותו מעשה בפסיק רישא שרי כי לא מתכוין לעשות בפסיק רישא. ובזה מיושב מה שסתם רבינו בפ"א מקרבן פסח דמפשיטין את כולו בי"ד שחל בשבת ולא הזכיר מאי דאמרו פרק כל כתבי דשקיל לי' בברזי דהפירוש הוא דאינו מכוין אלא ליטול הפסח ולא קא מכוין לעור רק דפריך דהוי פסיק רישא ע"ז קא משני דאפשר ליטול הפסח בלא מלאכת ההפשטה ע"י ברזי לכן תו שרי בכה"ג וכשיטת שה"ג וכמדומה לי שכבר ראיתי למרכבת המשנה ריש הלכות שבת שפירש כן ולפי"ז א"ש דבישרא אגומרי ודאי יכול לצלות הבשר מחום הגחלים בלא שינוח ממש על גוף הגחלים ויכבה אותן, אלא שזה טירחא ומניח להו אגומרי אעפ"י שמכבה אותן, א"כ אין זה מלאכה כלל דהא אינו מכוין לכבות הגחלים רק דהוי פסיק רישא וכיון דמצי לעשות מה שמכוין היינו לצלות הבשר בלא פסיק רישא תו שרי נמי ע"י פסיק רישא ודו"ק. ולפ"ז יש לפרש גירסת הרי"ף בהא דאמר גבי אין ממתקין את החרדל בגחלת בפרק ר"א דמילה דפריך מ"ש מבישרא אגומרי התם ליכא כבוי הכא איכא כבוי היינו הפירוש. גבי ממתקין החרדל בגחלת דאיכא כבוי אעפ"י דאינו מכוין לכבות מ"מ כיון דליכא אופן למתק החרדל בלי כבוי של הגחלת הוי פסיק רישא ואסור ודו"ק.

הלכה ז

כיצד אין קוצרין ולא דשין כו'.

רבו החולקין ותלמודא דבני מערבא יליף מקראי דקצירה דישה וטחינה לא הותרו מן התורה, ויליף מן קרא דאך אשר יאכל לבדו כו' שלשה מיעוטין. וכן מסקו רבנן בתוספות ריש ביצה סד"ה גזירה שמא וכן כתבו בריש פרק אין צדין יעו"ש אמנם מה דהקשו בתוספות דף כ"א ד"ה הואיל ותימא כו' הרודה חלות בדבש כו' אמאי לוקה נימא הואיל ואי מקלעי אורחים כו' ולכאורה כיון דמחייב לר' אליעזר משום דיליף מקרא דדמי ליער והוי דומה כתולש ומשום תולש חייב א"כ לא הותרה תלישה ביו"ט לצורך אוכל נפש ומאי מקשה הא אף אם רודה לצורך אוכל נפש לוקה. ונראה דאזלי לטעמייהו בדף י"ב תו' ד"ה השוחט עולת נדבה ביו"ט דאף דדרשינן לכם ולא לגבוה לא הוי אלא לאו הבא מכלל עשה דאין לוקין עליו א"כ ה"נ או דיליף מן קרא דושמרתם או מן הנך מיעוטין מ"מ אינו צריך ללקות דהוי רק לאו הבא מכלל עשה דמשעת שימור ואילך אשתרי אוכל נפש וא"כ מקשו כיון דאמרינן הואיל ואי מקלעי אורחין חזי הרי תו ליכא מלקות רק לאו הבא מכלל עשה ואמאי לוקה. וליכא למימר כיון דתולש מכוורת באיסור יו"ט תו אסור עד מוצאי יו"ט בכדי שיעשו וא"כ לא חזייא לאורחין ומש"ה לוקה דלא שייך הואיל כיון דהאורחים לא יאכלו דזה אינו דמוכרח בסברתם דכיון דרק מדרבנן אסור ומה"ת חזי תו שייך הואיל דלא ילקה מן התורה דאי לא"ה מאי מקשה הא ר' אליעזר אית לי' מוקצה בדף ד' גבי ביצה תאכל היא ואמה כו' ובפרק המביא כו' יעו"ש ברש"י וחלות כוורת מוקצות נינהו כדאמרי ריש משילין. וצ"ל דסברי כיון דמה"ת חזי לאורחין תו אמרינן הואיל ודו"ק. אמנם גם מגמרא דילן נראה מפורש כן ביבמות פרק חרש אבא שאול אומר יונקים היינו מבה"ט ביו"ט וקסבר מפרק כלאחר יד הוי שבת דאסור סקילה גזרו רבנן. יו"ט דאיסור לאו לא גזרו ביה רבנן. והא הוי לצורך אוכל נפש ומותר גם מלאכה דאוריתא [והרגיש בזה המלחמות בפרק חבית בשבת יעו"ש] וע"כ דקצירה ודישה לא הותרו ומפרק הוי תולדה דדש א"כ הוי ביו"ט איסור לאו שלא הותר לאכול נפש אע"ג דשם תיכף בשעת היניקה הוי אוכל נפש כש"כ כשהדבר רחוק מהאוכל כמו דישה שבשעת הדישה עדיין אינו נאכל וזו ראיה עצומה.

ואולי נאמר דמשום רפואה היו יונקין ומקיאין ולא הוי דרך אכילתן ולא הותרה רק לאוכלן דרך אכילתן אבל זה אינו דהא בפרק גיד הנשה אמרו דחייב מלקות באוכל גיד חצי זית והקיאו וחזר ואכלו דנהנה גרונו בכזית הרי דהנאת גרונו הוי דרך אכילה לחייבו מלקות א"כ כ"ש דנכלל בהא דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש ואולי אימת הוי

דרך אכילה בהנאת גרונו היכא דאחשבינהו שמכוין ליהנות מהמאכל ולהקיאו משא"כ היכא שמתכוין לרפואה וזה אפשר וכמו דאמרו בפרק חבית דף קמ"ה לענין סחיטה דאי אחשבינהו לצורך משקין משקה מקריא יעו"ש וכן פירש הרמ"ה טעמיה דר"ש דכ"ש למכות משום דאחשבינהו לצורך אכילה ועיין בריטב"א.

אך המחוור לשיטת רבינו דהגמרא בפרק חרש אזלא אליבא דרבה דאמר פרק אלו עוברין אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה ומוקצה דבר תורה דכתיב והכינו את אשר יביאו יעו"ש ברש"י ואם כן בהמה העומדת לגדל ולדות או שה באפר כי יונק ממנה עובר משום מוקצה ובלאו קאי לכן אמר אע"ג שבבהמה טהורה דאמר הוואי בהמה המוקצת מ"מ אין בה רק איסור לאו ודו"ק ולפ"ז יש לפרש הא דמקשה הגמרא בריש אין צדין ה"ד מחוסר צידה כו' כל שאומר הבא מצודה ונצודנו א"ל אביי הא אווזין ותרנגולין כו' ותניא הצד אווזין ותרנגולין כו' פטור ועיין בתוספות שם. ולפ"ז יש לומר דסברת הגמרא היא כיון שצידת אווזין ותרנגולין אינה מלאכה ובשבת פטור הצד אותן אם כן תו ביום טוב כי צד אותן לצורך אוכל נפש צ"ל מותר לצוד אווזין ותרנגולין דבכה"ג לא גזרו חכמים כיון דצידה גמורה לצורך אוכל נפש שרי מן התורה וכן פירשו הפוסקים וכן דעת רש"י ותוס' פרק תולין דף קמ"א תו' ד"ה הני פלפלי מידק חדא כו' יהא מותר לקוצרו ולכותתו כו' כשיטת רבינו ובמק"א ביארתי עוד בזה.

והנה בעיקר שיטת רבינו נראה לי דלשיטתו דבכל מלאכות לא אמרינן מתוך אף בבישול ואפיה שהן מלאכות הנעשות באוכל נפש אם לא עשאן באופן דאיכא בהו הואיל וחזיא לאורחין ולכן אם שחט טריפה או בישל נבילה דלא שייך הואיל. דזה מוכח מגוף הפלוגתא דפליגי רבה ורב חסדא אם לוקה דמר סבר הואיל כו' אבל משום מתוך לא מדכרי ולא סבר חילוקים של רבוותא בין צורך קצת כו' ומחלוקת זה בירושלמי במבשל נבלה ביו"ט אם לוקה דר"י סבר דאינו לוקה משום מתוך וריש לקיש סבר כרבינו דבבישול לא אמרינן מתוך.

אמנם עוד סוגיא אחת מוכחת כרבינו והיא בפרק כירה בסוגיא דאנשי טבריא, דמוכח כולה שמועה דבחמין שהוחמו ביו"ט החמירו טובא דאסורין לרחיצה א"כ מוכח דאסור להבעיר לצורך רחיצה מן התורה ולצורך זיעה הוי שרי מה"ת וכדמוכח מהא דאמר דרחיצה ביו"ט הוי אסור ולהזיע הוי שרי קודם גזירה להבעיר לצורך הזיעה דקמ"ל בברייתא דביצה ל"ב דאין עושין פחמין כו' ועיין בתוספות ורשב"א בשבת דנכנסו לחלק דזיעה שוה לכל נפש יעו"ש. ומה נאות לשיטת רבינו דהמחמם מים לרחוץ אבר קטן כתב רבינו בהלכות שבת פרק ט' דהוי מבשל וא"כ במלאכת בישול לא אמרו מתוך

ולכך אסור שלא לשתייה רק לרחוץ בהן כל גופו, אף דסובר רבינו דהנאת רחיצה וסיכה המה כמו אכילה ושתיה אבל בשלא לצורך אסור ולכך החמירו טפי אבל להבעיר להזיע דהבערה שריא מן התורה שלא לצורך כלל דהא בזיעה אין כלל מלאכת בישול דאף אם שופך מים על האבנים אין כונתו לחמם את המים ואינו צריך לזה דהמים נשפכין ונאבדין ואין כאן אלא מלאכת הבערה ושרי' מן התורה אף שלא לצורך הנאת הגוף לכן הקילו חכמים בזה והתירו עד שראו גם בזה לגדור משום רחיצה שאמרו מזיעין אנחנו אם כי היו רוחצין והיו מבשלים מים לצורך רחיצה ובבישול לא שרי' משום מתוך וזה טעם נכון מדוע אסרו וחששו על הרחיצה ולא על הזיעה ודו"ק.

והנה ביארתי לשיטת רבוותא דסברי מלאכת מתוך בכל מילי א"כ גם בכבוי נאמר מתוך היכא דאיכא צורך היום מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש היינו בבישרא אגומרי ולשיטת הגורסים פרק ר"א דמילה דאין ממתקין החרדל בגחלת דמ"ש מבישרא אגומרי ומשני התם לא אפשר הרי דשייך כבוי בבשרא אגומרי וביארתי דבאמת היכא דאינו מתכוין להמלאכה אלא דהיא בגדר פסיק רישא א"כ המלאכה נעשית רק ביחוסה אל האדם ולא מאליה, וקאי על זה לא תעשה מלאכה, שהוא הסיבה שהמלאכה נעשית והוא העושה בידיו, אבל לומר שאין הגוף נח ושובת דבר זה לא יתכן אטו דאטו שני אנשים שעשו דבר זה, רק דלגבי אחד הי' בגדר פסיק רישא ולגבי השני לא נתהוה בגדר פסיק רישא ושניהם לא ידעו ולא נתכוונו שתעשה המלאכה, נחלק דגוף זה שבת וזה לא שבת. אלא מסתברא דביחס אל המלאכה יתכן לומר דאצל מי שלא הי' פסיק רישא לא תתיחס המלאכה אליו כיון שפעולתו היתה באופן שאין הכרח שתיעשה המלאכה והוא רק כסיבה וגרמא אלי' ואצל מי שהי' בהכרח שתיעשה המלאכה הרי אנו אומרין שנעשית על ידו. אבל על גוף האדם ששניהם עשו ושניהם לא כוונו אטו מי נאמר שזה שבת ונח וזה לא שבת, דשניהם היו נעדרי הכוונה והמלאכה נפעלה אצל שניהם ומפני זה אפשר דאין כאן רק ל"ת דמלאכה, אבל עשה דשבתון ליכא כיון דלא נתכוין ולפ"ז א"ש דלא שייך לומר מתוך שהותר' בבישרא אגומרי דשם הא לא נתכוין לכבות הגומרי ע"י צלית הבשר אלא דהוי פסיק רישא דע"כ מוכרח לכבות הגומרי ע"י שומן הבשר א"כ אין שם עשה דשבתון רק ל"ת לחוד ולא הותר במלאכת כבוי העשה דשבתון כ"א הל"ת ואיך נימא מתוך שהותר ע"י בישרא אגומרי לצורך אכילה יותר כבוי שלא לצורך אכילה דל"ת ועשה איכא בה. וזה נכון ומבואר עוד אצלי בהלכות לולב בזה.

ובזה נתבאר לנו שיטת הרשב"ם בסוגיא דהואיל דפריך הגמרא מיש חורש תלם אחד דאי אמרינן הואיל אחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכסוי דם צפור ומשני באבנים

מקורזלות. ראויות לכותשן. וכתישה ביו"ט מי שריא. והקשו הא מסיק בפ"ק דיו"ט דאין עשה דכסוי דוחה יו"ט משום דהוי עשה ול"ת ועוד מאי שנא דכתישה דאסור טפי מחרישה. ופירש רשב"ם דהכי מקשה הואיל וחזי לכסוי דם צפור ואז אינו צריך אלא לעפרה ופטור כחופר גומא וא"צ אלא לעפרה משום דהוי מלאכה שא"צ לגופה, ולכן על כתישה שמתכוין לעשות עפר לכסוי פריך שפיר מי שרי דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, ותמהו ע"ז בתוספות דאם נאמר הואיל והוי מלאכה שא"צ לגופה בטלה מלאכת שבת וע"כ לר' יהודא בשדה מתקן הוי דסבר מלאכה שא"צ לגופה חייב רק בבית הוי מקלקל וכאן בשדה מיירי דלזריעה קיימא ומתקן השדה דבשדה חייב משום חורש [ויעוין בחכמת שלמה שלא סבר כן] אולם נראה דבאמת אם נאמר שאינה לגופה אינה בכלל מלאכה לא שייך הואיל, דהא השתא דחורש לזריעה ע"י כונתו לחרוש הוי מלאכה וכשלא כיון רק לצורך עפרה אינה בגדר מלאכה ומאי שייך הואיל. לא מצאנו הואיל אלא היכא שאף אם לא יכוין באפייתו לצורך חול המלאכה נעשית כתקונה רק דחזי לאורחים ונאמר דהשתא ג"כ מאי איכפת לן בכונתו הרי מה שהיא חזי' לאורחים השתא נמי חזיא. אבל לא שבלא הכונה אינה בסוג מלאכה אטו תשלול ממנה עצם המלאכה לומר דהשתא חזיא לכסוי דם צפור הא סוף סוף כיון לחרוש ונעשית מלאכה מה שאילו חרש לצורך כיסוי הדם ולא כיון לחרוש לא הי' בסוג מלאכה.[1] אמנם אם נאמר דמלאכה שא"צ לגופה חייב והוי מלאכה כמו שהיא עכשו אז אמרינן הואיל דחזיא לכסוי דם צפור ואז אם כיון לכסות דם צפור ולא כיון לחרוש והחרישה היתה ממילא דהוי משביח את הקרקע לא היה רק בגדר פסיק רישא ולא הוי רק ל"ת דל"ת מלאכה בלא עשה דשבתון והוי מותר לחרוש בשדה לכסות דם צפור דלא תעשה דמלאכה לבדה הוי עשה דכסוי דוחה אותה. וא"כ תו השתא דחורש לתקן השדה נימא הא מ"מ חזי לכסוי דם צפור וא"כ ל"ת דמלאכה ליכא דהא אף אם יחרוש לכסות דם צפור ג"כ הוי ל"ת דל"ת מלאכה והעשה דוחה אותה וגם השתא חזיא לכסוי דם צפור ומה איכפת לן בכונתו

[1] * ובזה נראה לנו מה שהעיר בטורי אבן בחגיגה דמוכח דאין נדרים ונדבות קרבין ואף שחיטתן וזריקתן בלא הקטרתן אינה דוחה יו"ט מה"ת הא אי בעי מיתשל עלייהו וחזי' לאכילה מה"ת למאן דסבר חולין שנשחטו בעזרה אכילתן לאו דאוריתא יעו"ש דלפי זה ניחא דבשוחט בחולין לבד ליכא רק נטילת נשמה ומפרק ליכא דהוי כמו קוצר ואינו צריך לעצים ועדיפא מיני' דאינו בסוג מלאכה כלל וכלל, אבל בקדשים הרי צריך לקבל כל דמו של פר כמ"ש זבחים כ"ה וא"כ חייב משום מפרק ואף אם ליתא בדם כגרוגרות חייב דסכין מקדש לי' לדם ועדיפא טפי מהא דאמר בזרק כזית תרומה לבית טמא דמינו דמטמא לתרומה וחיילי עלה איסור דתרומה טמאה חשוב נמי לענין שבת כמ"ש פרק המצניע צ"א כ"ש כאן דשחיטה מקדשא לדם כדאמר פרק ב' דסוטה חשוב בשיעור זריקה לחייב משום מפרק לענין שבת וא"כ אם מיתשל עלה והוי חולין הלא לצורך חולין לא אשתרי מלאכת מפרק רק נטילת נשמה לחודה ולומר דהואיל ואי בעי מיתשל עלה ותו ליכא כאן מלאכת מפרק הואיל ואינו צריך זה לאו מידי דהא השתא דלא איתשל עלה הוי צריך לדם והוי מלאכת מפרק ולשלול הכונה היכא שהיא המלאכה בעצם זה לא נאמר כלל כמוש"ב.

כיון דאמרינן הואיל אלא שהעשה לחוד עבר דע"ז ל"ש הואיל ואם יחרוש לכסות דם צפור דאם לא יכוין לתקן השדה אע"ג דהוי פסיק רישא אין עשה דשבתון וא"כ הכונה עושה מה שגוף האדם לא נח ואינו שובת ולא שייך הואיל וחזי לכסוי דם צפור דהלא אם לא נתכוין אז הי' הגוף שובת ונח כיון שלמלאכה הנעשית על ידו הוא נעדר הכונה וא"כ הכונה בעצמותה היא העדר השביתה מה שלכסוי דם צפור אין צורך בה אלא פריך אמאי לוקה דהא הל"ת דמלאכה אינו נעדר בלא הכונה כיון דהוי פסיק רישא ומוכרח להיעשות התיקון על ידו הוי ל"ת מלאכה רק לצורך כסוי דם צפור שרי כמו דמותר לאפות לצורך אורחים דעשה דכסוי דוחה ל"ת גרידא וא"כ השתא נמי הלא לא תכחיש דחזיא עדיין לכסות דם צפור וא"כ המלקות בטילה אבל העשה ודאי עבר ומשני באבנים מקורזלות ואי דראוין לכותשן הלא כתישה ביו"ט מי שרי דלא דחיא עשה דכסוי ל"ת דיו"ט דאלים משום דאיכא עשה בהדי ל"ת וזה ביאור נכון בכוונת הרשב"ם בס"ד אשר הוא סתום וחתום. וע"ד החדוד יש לומר, דלפ"ז אם נוקים כר"ש דמלאכה שא"צ לגופה אינה מלאכה כלל לא שייך הואיל וחזיא לכסוי דם ציפור, דהא לכסוי דם צפור קיימא בלא מלאכה כלל, רק דמקשה מהא דרבה סבר בריש מוע"ק דהא דתנא מנכש ומחפה לוקה הוא משום מקיים כלאים וא"כ מוכח דמחפה ג"כ ליכא משום זורע ומשנה דילן דמחייבא בחורש בכלאים ע"כ כר' עקיבא דמחייב במקיים כלאים ור' עקיבא סבר מלאכה שא"צ לגופה חייב כמו שהוכיחו האחרונים ממה דמחייב רע"ק בזורק מרה"י לרה"י דרך רה"ר משום קלוטה כמי שהונחה דמי אע"ג שאינו מכוין להנחה ברשות הרבים וא"צ לה וא"כ שפיר פריך לימא הואיל ודו"ק.

הגה"ה .

הלכה יג

אין אופין ומבשלין ביו"ט כדי להאכיל עכו"ם או כלבים שנאמר הוא לבדו יעשה לכם לכם וכו' ולא לכלבים.

הנה הקדמונים הקשו דפריך הגמרא לריה"ג דאמר לכם ולא לכלבים הני סופלי דחיותא היכי שדינן כו' חזו להיסק, בשבת מאי איכא למימר כו' וכיון דכולהו מתנית' דמטלטלין שער של אפונין מפני שהוא מאכל בהמה ובשר תפוח מטלטלין שראוי לכלבים, וקודר אדם קב או קביים כו' לפני בהמתו וכי"ב חזינא דנותנין לפני בהמה וזנין אותה במה שמטלטלין מזונותיה א"כ ודאי הלכה כר' עקיבא דלכל נפש אף נפש בהמה במשמע. אולם במלחמות כתב דאדרבא דהואיל ובשבת ג"כ מטלטלין כל מאכל בהמה אע"ג דבשבת לא הותרה מלאכת אוכל נפש מוכח דלא תליא בהא. וזה אין סתירה. דכל איסור

טלטול הוא מדרבנן והוא מקרא דשבתון שבות. וכיון שרואים אנו שביום טוב הותרה מלאכה לצורך אוכל נפש דבהמה לכן לא גזרו חכמים גם על טלטול אוכל נפש דבהמה בשבת. רק מה שהקשה דבפרק נוטל דמהפך רב נחמן משנה דמעבירין עצמות וקליפין דב"ה אמרו מעבירין דלית להו מוקצה והיינו משום דחזי לבהמה [ועיין תוספות שהשיגו על רש"י] וב"ה אמרי בהדיא בפרק יום טוב א"כ מה ת"ל לכם לכם ולא לעו"ג לכם ולא לכלבים הרי חזינן דלא תלי הא בהא. וקושי' זו יתכן לדעתי לישב כך. דהנה חזינן בפרק כירה דר' יצחק סבר דאין כלי ניטל אלא לצורך דבר הניטל ואפ"ה בצריך למקומו ומתוך שיכול ליטלו מוליכו למקום שירצה כן הכא אפשר דאע"ג דאסור לטלטל ולהטריח ביו"ט או בשבת לצורך בהמה מ"מ בצריך למקומו מטלטלו ומוקצה הא לית להו לבית הלל בשבת רק היכא דלא חזי למידי וכיון דמעבירין מעל השולחן תו נותנין אותם אח"כ לבהמה, דזה מסתבר' דשרי לטלטל לצורך מקומו דהא מוקצה לית להו לבית הלל אלא דבלא חזי למידי אסרי גם למאן דלית לי' מוקצה והכא הא חזי לבהמה לאכול אע"ג דאסור לטלטל ולהוציא לצורך בהמה מ"מ לא גרע מבשר תפל דהוא עומד לאדם ולא לבהמה אפ"ה שרי למאן דלית ליה מוקצה לטלטלו כן ה"נ שרי לטלטלו לצורך מקומו, ומיגו דמטלטלו לצורך מקומו מותר ליטלו מעל השולחן ולהאכילו לבהמה, ולפי"ז לק"מ מהא דתנן מעבירין מעל השולחן [גם כל קושיות התוספות שהקשו כאן יתישבו בזה]. אך תמי' לומר לריה"ג דיהא אסור לטלטל אוכלי בהמה ביו"ט לצרכה ואטו תהא הבהמה מתענה בשבת ויו"ט או שיהא נותן לפני' מזונות מערב יו"ט ותהא אוכלת כל הלילה וכל היום וכן תמה במלחמות.

לכן נראה דלא תליא הא בפלוגתייהו דריה"ג ורבנן מידי. ופירוש הסוגיא יתכן לדעתי עפ"י דרך הרמב"ן ובסגנון אחר. וזה דפירוש השמועה בסופלי דהיינו גרעינים שאכלן ביו"ט דהוי נולד, דמעיקרא היו מובלעים באוכל אדם, לחיותא היכי שדינן להו, כמו שפירש רמב"ן אלא דהצעתה כך היא דזה ברור דמוקצה אינו מאיסורי הנאה וכמו דאמר רב הונא מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים בשבת ואין אדם מעמיד ע"ג מוקצה דלמא שקיל ויהיב לה חזינן דמוקצה אינו אסור בהנאה כלל וכן כתבו רבנן בתוספות פרק השוכר את הפועל דף ס"ו סד"ה אמר רבא דמה"ט שרי המבשל בשבת ולא אמרינן דכל עצים בשבת מוקצים הן דבאיסור מוקצה שהוא מותר בהנאה לא אמרינן יש שבח עצים בפת וכן כתבו בפרק כ"ש, עוד הכריעו רבנן בתוספות בפ"ק דיו"ט דטלטול מוקצה התירו מפני צורך אוכל נפש דאדם וכן הוכיחו מהא דאמר פרק המביא דבית שנפחת דר"מ סבר פוחת לכתחלה משום צורך יו"ט שיטול הפירות וא"כ הוה"ד דלמאן דאמר דהתירה התורה

מלאכה ביו"ט משום צורך אוכל נפש דבהמה וכמו עגל טריפה לשוחטה לצורך כלבים כן התירו חכמים לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש דבהמה וזה פשוט. וכיון שזכינו לזה לכן אמר אביי הנך סופלי היכי שדינן לחיותא הא מוקצים הן ונולד דאתמול הוי קיימי לאדם והשתא עומדים לבהמה. ולרע"ק א"ש דסבר דמלאכה מותרת משום אוכל נפש דבהמה, ה"נ מותר ג"כ טלטול לצורך נפש דבהמה אפילו טלטול דמוקצה, ולא דמי להא דאמרו לקמן אין סומכין את הקדירה בבקעת דהתם זה הוי תשמישו משא"כ הטלטול בלא אכילת הבהמה אין לו בזה שום תועלת ולא נגמרה כונתו וקרוב לזה כתב הרש"א שם. וכיון דמטלטלין תו נותנין לפני הבהמה דהא שהבהמה אוכלת אותו אין בזה שום איסור מוקצה וכמו שביארתי לעיל. ופוק חזי בפרק במה מדליקין גבי פתילת הבגד כו' דאמר בג' על ג' מצומצמות כו' דכו"ע אית להו כו' אין מסיקין בשברי כלים כו' המדליק צריך שידליק ברוב היוצא ועיין בפירש"י שם, דקפיד אהא דקא מדליק בידים אחרי דהוי שברי כלים, הא מה שנדלקין מאליהן לא איכפת לן אע"ג דנהנה משברי כלים, וקא מתרץ הואיל וחזי להיסק ובריטבת' הואיל וחזי להיסק גדול, וכיון דאתמול הוו קיימי לאדם גם עכשיו מוכנים לצורך אוכל נפש דאדם והיינו להסקה. וכפי מה שפסק רבינו לקמן פרק ב' הלכה י"ב מיש נוסחאות שיש בהן שאם אכלן ביו"ט מסיקין מפני שהן מוכנין ע"ג האוכל וכיון דקיימי להיסק לכן מטלטלין אותם להאכילן לבהמה ג"כ וזה נכון. אך לפ"ז הא דאמרו תינח ביו"ט בשבת מאי איכא למימר צ"ל דהיא קושיא בפני עצמה ולא לדברי אביי ולריה"ג דבשבת גם לרע"ק לא ניחא כלל כמובן ודו"ק. והמופת ע"ז, דמעיקרא אמר א"ל חזו להסקה א"ל חזו להיסק גדול ועל קושיא דתינח בי"ט בשבת מא"ל לא כתיב א"ל מטלטלינן אגב רפתא והיינו משום דקושיא זו על דברי הכל בעי ואין זה מדברי אביי כלל. ומה דאמרינן בפ"ק דעגל שנולד מן הטריפה הוי מוכן לכלבים אע"ג דאין לשחוט עיין מלחמות וחדושי רשב"א בפ"ק. אולם לדעתי נראה דלכו"ע אסור מדרבנן לעשות לצורך כלבים רק מה"ת שריא ואתיא הך משנה דחלה ככולי עלמא ודו"ק.

הלכה טו

המבשל ביו"ט לעכו"ם כו' אינו לוקה שאילו באו לו אורחים היה אותו תבשיל ראוי להן כו'.

מוכח הא עגל טריפה דלא חזי לאורחים לוקה דליכא כאן הואיל. והנה ראיתי בשו"ת רע"א סימן ה' נסתפק בשוחט טריפה דרבנן דמדאורייתא כשירה הוי אם לוקה מן התורה דלא חזיא לאורחין או כיון דמדאורייתא שרי תו שפיר מה"ת איכא הואיל ואינו לוקה

יעו"ש. ופלא בעיני כי הוא רש"י מפורש בסוגיא דהואיל דף מ"ז דפריך אחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכסוי דם צפור כו' וכתישה ביו"ט מי שרי ראויות לכותשן כלאחר יד ע"י שנוי דשבות בעלמא הוא וכיון דמדאורייתא שרי פקע לי' מלקות עכ"ל רש"י. הן דבגמרא אפשר הי' לפרש כיון דאין זה רק דרבנן לא העמידו דבריהם לבטל עשה דכסוי ושבות דכלאחר יד התירו במקום מצוה דכסוי, אולם רש"י הוכרח לפרש כן דבפ"ק דיו"ט אמר על משנה דאם שחט שיחפור בדקר ויכסה ופריך והא קא עביד כתישה ולא משני דכותש כלאחר יד מוכח דכלאחר יד לא התירו לכתוש משום מצות כסוי אע"ג דשחט כבר. והא דשרי רב בבכורות דף כ"ה לתלוש ביו"ט כלאחר יד לצורך שחיטה התם הוי דבר שאינו מתכוין יעו"ש ואפילו במתכוין לא דמי. דיקא נמי דקא שרינן התם היכא דאינו צריך לנוצה והוי מלאכה שאצ"ל יעו"ש ובאמת צריך להבין לפי שיטת רבינו שאפילו במתכוין נמי שרי לתלוש משום דהוי תולש כלאחר יד והא הוא סובר מלאכה שאצ"ל חייב בריש הלכות שבת וא"כ אמאי לא אמר הכא דכותש כלאחר יד. ואולי משום דצורך שחיטה עדיפא משא"כ בכבר שחט ומשום מצות כסוי לא התירו כתישה כלאחר יד, או דשם בתולש ביד הוי עוקר דבר מחיבורו כלאחר יד, משא"כ כאן דכתישה ביד אורחי' הוא רק בכותש ע"י שנוי נשרי דהוי כלאחר יד א"כ טפי איכא למיגזר דילמא יעשה כתישה שלא ע"י שנוי. וזה האמת משא"כ התם שנגזור שיעשה ע"י כלי זה גזירה רחוקה וקא שרו רבנן ודו"ק. איך שיהיה נתבאר דרבנן לא התירו שבות כלאחר יד משום מצות כסוי, וע"כ הא דפריך ראויות לכותשן כלאחר יד הוא כדפירש"י דכיון דמה"ת שרי פקע ליה מלקות אע"ג דמדרבנן לא חזיא וזהו שפירש"י כיון דמדאורייתא שרי פקע ליה מלקות. ורע"א האריך בראיות והעלה בספק ורש"י נקיט זה לדבר פשוט.

ומשום זה הוכרח רש"י לפרש הך דמבשל גיד הנשה בחלב ביו"ט דלוקה משום מבשל בשר בחלב דקא סבר יש בגידין בנותן טעם, ולא פירש משום שומנו של גיד ולכולי עלמא וכמו דמוקי בפרק כיצד צולין דף פ"ג הך דתני גידים בשומנו של גיד. דכיון דאינו אסור אלא מדרבנן א"כ איך לוקה משום מבשל ביו"ט הא כיון דמה"ת שרי הא פקע לי' מלקות. אכן כיון דאתי' דלא כר' שמעון דסבר אין בגידין בנותן טעם קשה אמאי לא חשיב דלוקה גם משום הנאת בשר בחלב דעל אכילה והנאה של בשר בחלב איכא תרי לאוי וילקה שתים, ובלא זה הוי אמינא דאתיא כר' שמעון דסבר בשר בחלב מותר בהנאה דיליף קודש מנבילה, אבל השתא דמוקמינן דלא כר"ש קשה. אך ראיתי לרבינו בספר המצות שכתב דאין האכילה עם ההנאה שני דברים, רק דההנאה היא כמו שאמר

לא תהנה ממנו לא דרך אכילה ולא שאר הנאות, ובפרט לרבינו דעל כל איסורי הנאה אין לוקין ודאי אתי שפיר ודו"ק.

הלכה יז

כל שאסור בשבת כו' בין שהוא משום שבות הרי הוא אסור ביום טוב.

הנה אמירה לנכרי ביו"ט הוי שבות כמו בשבת. וכולא שמועה דעירובין לפי בה"ג סוף בכל מערבין דגזירה שמא יעשה ע"י עו"ג ביו"ט ראשון לצורך יו"ט שני מוכחא דאסור, וכן אמרו גבי מת ביו"ט ראשון דיתעסקו בו עממין מוכח דאי לאו משום מת אסור ע"י עו"ג וגדולה מזו אמרו במועד קטן גבי חוה"מ דכל מלאכה שאינו עושה אינו אומר לנכרי ועושה וזה פשוט והוא בכלל משנתינו אין בין יו"ט לשבת כו' ובסוף פ"ק דעו"ג דלא ישכיר מרחצאות לעו"ג וכו' שעושה בהן מלאכה בשבתות ובימים טובים ויעוין בית יוסף ריש הלכות יו"ט סי' תצ"ה ובתו' ב"מ דף צ' ד"ה אבל.

ונתבונן נא בדברי התוספות סוף פ"ק דשבת דף י"ט בגליון כתוב באו"ז שפ"א חלה עו"ג ושלח לישראל ביו"ט שישלח לו מיינו כו' והתיר לשלוח לו ע"י עו"ג כו' ולכאורה אדרבה איפכא מיסתברא, דאם שולח ע"י ישראל ליכא איסור, דמוציא לצורך עו"ג הוי כמוציא לצורך חול ובאופה לצורך חול אמרו דשריא מה"ת משום הואיל ואי מקלעי כו' והכא נמי שריא הואיל וחזיא לישראל, אבל כיון דשולח ע"י עו"ג הלא במגעו נעשה איסור משום מגע עו"ג ותו הוי שבות דאמירה לעו"ג ועיין כתובות בתוספות דף ז' בזה, ולכאורה אולי סברי תוספות דכיון דמה"ת לא נאסר ע"י מגע עו"ג תו אמרינן הואיל וחזיא לישראל לאכול באיסור דדבריהם והאריך בזה בתשובות שאגת אריה וזה דחוק. והנראה לומר דאע"ג דלכם ולא לעו"ג דנפש עו"ג חשוב כבע"ח לענין יו"ט וגרע לשיטת רע"ק דסבר אפילו נפש בהמה משום דאינו בן דת כלל, זה דוקא אצל הישראל לא חשוב אז נפש העו"ג לצורך, אבל לגבי העו"ג גופי' ודאי נפש הוי דאטו לגבי עצמו לאו נפש הוא ונהרג על נפש עו"ג חבירו, וכיון דאצל ישראל כל מה דצריך לנפשו לא מיתסר תו כי עביד ע"י העו"ג מלאכה לצורך העו"ג היינו לצורך אוכל נפשו של העו"ג. בכה"ג דעביד לצורך אוכל נפש התירה התורה אצל ישראל ואין זה מלאכה האסורה ביו"ט שוב כי עביד העו"ג לצורך אוכל נפש דהעו"ג דלגבי עו"ג ודאי חשיב צורך אוכל נפש א"כ לא נעשה ע"י העו"ג מלאכה מה דאצל ישראל אסור ולכן ליכא שבות. וזה דבר חדש. ואולי אזלי בשיטת בה"ג הובא' בריף סוף פרק ר"א דמילה דשבות ע"י ישראל גרע טפי משבות דאמירה לעו"ג דליכא מעשה לכן לא שרי לשלוח ע"י ישראל אע"ג דאיכא הואיל

כיון דע"ז אפילו לצורך מצוה אסור בשבת החמירו ביו"ט אף דאיכא משום דרכי שלום ודו"ק. ועיי' אור זרוע סי' נ"ג באורך.

ויש ביום טוב מה שאין בשבת איסור מוקצה, שהמוקצה אסור ביום טוב ומותר בשבת.

הנה הקדמונים האריכו בזה אם קאי כן להלכה. הרז"ה פירש כן דבמילי דאסור בשבת משום איסורה דשבת וביו"ט ליכא לאיסורא ויש בזה איסור משום מוקצה להכי הואיל ואסור בשבת אסרו גם ביו"ט משום מוקצה דהואיל דקיל אתי לאוזולי ביה. כמו גבי בקוע עצים מן הקורות דבשבת אסור בלא טעם דמוקצה שוב אסור ביו"ט משום מוקצה משא"כ גבי מגביהין מעל השולחן עצמות וקליפין דגם בשבת אינו אסור רק בשביל מוקצה ושרי בשבת והואיל דשרי בשבת שרי ביום טוב וזה ענין נחמד. אך נדחק לפ"ז בביצה שנולדה דביצה מתרנגולת העומדת לגדל ביצים דבשבת מותר לגומעה דאין בה איסור אחר רק משום מוקצה א"כ אמאי אסור ביום טוב. אכן זה יש לישב, דבאמת לפום אוקימתא דבתרנגולת העומדת לגדל ביצים פליגי ב"ש וב"ה, הוה"ד דפליגי גם בתרנגולת אי מותר לשוחטה כדפריך וניפלוג בתרווייהו. וכיון דהתרנגולת לשוחטה בשבת אסור משום מלאכה הוה"ד דביו"ט אסור משום מוקצה וכיון דתרנגולת אסורה אם נשחטה ונמצאת בה הביצה ג"כ אסורה, לכן אסורה הביצה גם כי נולדה ולא אתיא מאיסור לכלל היתר. כן נראה לי.

ובזה יש לעיין הא דפריך בסוף מסכתא על הך דאין משקין ושוחטין את המדבריות ומי אית לי' לרבי מוקצה והא בעא כו' פצעילי תמרה לר"ש מהו ופירש רש"י מהו לאכול מהן ביו"ט וכונתו דלא תקשי דילמא ביו"ט אית ליה מוקצה ובשבת ליה ליה מוקצה, אבל לשיטת הרז"ה מאי מקשה תלמודין לעולם אימא לך בשחיטת מדבריות דלא הוי היתרא דילי' אלא ביו"ט אסור משום מוקצה, אבל פצעילי תמרא דהיתרא דילהו בין ביו"ט בין בשבת שפיר שרינן דשבת שרי לגמרי ולא אסור משום מוקצה והואיל דבשבת שרי גם ביו"ט מותר.

וכזה נראה לפרש הך דריש משילין א"נ התם היינו טעמא דארבע וחמש קופות שרי משום שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי ביה אבל י"ט דקיל ואתי לזלזולי בי' לא, דאין הפירוש דהא דמפנין ד' וה' קופות אינו מותר אלא בשבת ולא ביו"ט דזה לא שמענו, רק הכונה היא דמילי דהתירו גם בשבת מפני כבוד האורחים התירו ג"כ בה' קופות וכן אפילו מגג לגג [התם בלישנא תליתאי] דשבת חמירא ולא מזלזלו בה, וכיון דהתירו בשבת דחמירא כ"ש דהתירו ביו"ט דקיל, אבל כאן גבי משילין פירות דבשבת לא התירו חכמים, וכל ההיתר שהתירו אינו אלא ביו"ט וביו"ט אתי לזלזולי ביה לכן לא התירו

במילי דאוושא כי האי בחמש קופות או מגג לגג וזה נכון. והוא באותו אופן שפירש רז"ה כאן ויגיד עליו ריעו.

אולם פוק חזי בפרק המביא בהך דאמר ר"א עומד אדם על המוקצה, דפריך בירושלמי דר' אליעזר דהוא שמותי סבר גבי מוקצה דבאמירה דמכאן אני נוטל סגי ולעיל סברי ב"ש גבי שובך דלא יטול אלא א"כ נענע מבעו"י ורבנן מחמרי גבי מוקצה טפי מהתם דאמרי דבעי שירשום. ולפי שיטת רז"ה אתי שפיר דגבי שובך דבשבת לא שייך דהזמנה תתיר לטלטל כיון דאין לשחוט בשבת וכל הענין הוא רק ביו"ט והואיל דקיל אתי לזלזולי ביה לכן החמירו חכמים. משא"כ גבי הך דעומד אדם על המוקצה בערב שבת דהואיל וחמיר לא אתי לזלזולי ביה. אמנם לפי שיטת רש"י ג"כ לא קשה דהכא איירי בשבת ותמן ביו"ט ואפשר דמשו"ה לא פריך הבבלי כמו דפריך הירושלמי דמתרצא בהך תירוצא [הן לפירוש הרב המאירי בהא דפריך א"ה מאי איריא שבת אפילו בחול נמי דפירש דלשמועינן ביו"ט דאינו קובע למעשר חזינא דאף ביו"ט באמירה סגי לר' אליעזר, ולשיטת רז"ה א"ש דכאן מידי דשייך בשבת לכן הקילו גם ביו"ט דהואיל ובשבת שרי כ"ש ביו"ט] הן דלפי מה דמפרש תלמודין שם בבריכה ראשונה ודילמא חייס לכן מצרכי ב"ש נענוע וזה לא שייך כאן גבי מוקצה ולהכי לא רמי בבלי אהדדי.

אמנם מה שהכריח להרז"ה לפרש דלא כפירושי קדמאי מהא דא"ר מי איכא מידי דבשבת שרי וביוהכ"פ אסור גבי טבילת אדם בשבת בפ"ב דביצה וכ"ש כאן מי איכא מידי דבשבת שרי וביו"ט אסור כבר פירשתי במקום אחר דדוקא תמן דהאי גברא מכוין לטבילה לטהר עצמו אלא דלעיני הבריות אמר דלמיקר קא מכוין א"כ ביוהכ"פ דליכא למיקר דרחיצה אסורה תאסור טבילה ע"ז שפיר אמר מי איכא מידי דבשבת שרי וביוהכ"פ אסור דהיתר דשבת הוא לאו משום דשבת חמירא ולא אתי לזלזולי בי' דהא טבילת כלים אסור משום גזירה דמתקן כלי אלא דההיתר הוא משום שהרואה יאמר שלהקר הוא עושה וכיון דהטובל ידע דלטבול לטהרה קא שרית ליה ותאסור אותו ביוהכ"פ זה לא מסתברא, וכן פריך הגמרא מטיבול דתמן המגמע אינו מתכוין לאכילה אלא לרפואה רק שהרואה יאמר שלצורך אכילה גומע משא"כ בדבר שאסרו מצד עצמו ביו"ט שיהי' הכל מוכן לצורך יו"ט ותמרי דעסקא יהי' צריך הזמנה וגבי שבת לא החמירו וגבי יו"ט ג"כ אין החומרא מצד גזירה דתהא אותה הגזירה ג"כ בשבת רק חומרא מצד עצמה וגבי שבת הקילו בזה, זה לא נסתר מדברי רבא ודו"ק.

הלכה יט

חול מכין לשבת כו' אבל אין יו"ט מכין לשבת ולא שבת מכינה ליו"ט לפיכך ביצה שנולדה ביו"ט אחר השבת אסורה.

הכי קיי"ל כר' יוחנן ובירושלמי איתמר שירי פתילה שירי מדורה שירי שמן שכבו בשבת מהו להדליקם ביו"ט ויש מפרשים שרצו לומר דהתם אסור מטעם הכנה, וכן הבינו רבנן בתוספות סוף בכל מערבין יעו"ש, וכבר כתב רבינו אשר דלא שייך בזה הכנה ופירוש הירושלמי הוא משום מוקצה דהוה קדושה אחת דלא נזכר כלל בירושלמי ענין הכנה דרבה ובירושלמי שם א"ר מנא קומי ר' יודן מה אפכן לה פתילה גבי ביצה א"ל מן מה דאנן חמיי רבנן מדמיי לה, הדא אמרה הדא היא. ומזה שפטו איזה מחברים לכונה אחרת בדברי הירושלמי. אולם נראה לפרשו באופן זה דהנה הרמב"ן ז"ל הקשה כיון דאמרינן בפ"ק דחולין דבהמה בשבת הוי מוקצה מחמת איסור א"כ למ"ד שבת ויו"ט הוי קדושה אחת האיך שוחטין בהמות ביו"ט אחר השבת דהוי מוקצה מחמת איסור והואיל ואתקצאי בשבת הוי מוקצה ליום טוב ורבינו נסים כתב דאין שוחטין וזה דוחק גדול. ולדעתי נראה דאימת אמרינן קדושה אחת היא דוקא במידי דהוי ענין אחד בשבת וי"ט כמו עירוב האם מניחין עירוב ביו"ט עצמו כיון דכבר קנה תחומו מערב וכן ביצה שנולדה ביו"ט אסורה וכן בכלכלה שאין מגביהין ביו"ט כמו בשבת בזה אמרינן קדושה אחת והוי כמו יום אחד לגמרי משא"כ בשחיטה שבשבת אסור לשחוט לצורך אוכל נפש וביו"ט מותר והמוקצה מחמת איסור בשבת הוא מחמת איסור שחיטה דביו"ט עצמו אין זה איסור. ואיך יתכן דמחמת איסור שחיטה דשבת איתקצאי ליו"ט דהוי כקדושה אחת כיון דענין איסור שחיטה ליכא ביו"ט עצמו ולגבי זה לא הוי קדושה אחת. וכיוצא בזה כתבו רבנן בהא דרבי סבר מערבין עירובי חצירות ביו"ט שחל להיות ערב שבת, והקשו בתוספות הא רבי סבר קדושה אחת הוי. וכתבו דהא דאית ליה קדושה אחת היינו בדבר האסור ביום טוב, אבל בשביל שקדושה אחת הן לא אסרינן דבר המותר לעשות ביו"ט עצמו כגון לטלטל בחצירו לעשות עירוב בשביל שבת וקרוב לזה בנידון דידן אע"ג דאם יהיה מוקצה מחמת מיאוס או מחמת דבר אחר ולסוף ביו"ט יסתלק המוקצה אמרינן דהוי כאילו איתקצאי ביו"ט עצמו ונסתלק' ההקצאה דהדר איחזי ואסור לכולה יו"ט מ"מ הכא דביו"ט לא שייך כלל הקצאה מחמת איסור שחיטה דאין זה ביו"ט כלל א"כ ע"כ לא הוי קדושה אחת ודו"ק.

ולפ"ז יבואר לן דברי הירושלמי בפשיטות דאמר שירי פתילה שירי שמן יהא אסור להדליקן ביו"ט שלאחר השבת משום מוקצה דהואי מוקצה מחמת איסור דבשבת הוא

מוקצה ע"ז אמר מאי מדמין רבנן ביצה גבי פתילה דביצה אסורה ביו"ט הואיל ואתקצאי לשבת והוי כיום אחד וכמו אילו נולדה ביום טוב הוי אסורה כן נמי כשנולדה בשבת הוי כאילו נולד ביו"ט עצמו אבל בפתילה ושמן שענין הקצאה שלהם אשר בשבת לא שייך ביום טוב, דשירי פתילה שהדליקה ביו"ט עצמו אטו מי אסור לחזור ולהדליקה וכיון דענין מוקצה זה לא שייך ביו"ט עצמו כלל איך שייך לומר בזה קדושה אחת היא. וע"ז אמר מן מה דאנן חמיי' רבנן מדמו עירוב לפתילה אע"ג דבעירוב שייך קדושה אחת דאם נאכל ביו"ט עצמו הלא קנאו העירוב לכל היום וכמו כן בשבת ויו"ט משא"כ גבי פתילה וחזינן דלא מחלקו וזה נכון.

והנה אע"ג דמסקינן בירושלמי דתליא אם אמרינן שתי קדושות הן או קדושה אחת ואם הוו שבת ויו"ט קדושה אחת גם שירי פתילה ושירי שמן ושירי מדורה שכבו בשבת אין להדליקם ביו"ט ולפי מה שפירשנו שיטת הבבלי היא דאף למאן דאמר קדושה אחת היא אין זה רק בדבר השייך ביו"ט כמו בשבת ולא כן בהנך דביו"ט ליתא לאיסורא דילהו דליהוי שייך מוקצה מחמת' ויש לתלות מחלוקתן במהות גדר המוקצה. אם המוקצה צריך להיות אותו הדבר אשר בעבורו הוקצה היינו אם הוקצה מחמת איסור צריך להיות האיסור עצמו בהויתו כמו שהוא שיהא באמת אסור לשחוט וכיו"ב בכל מקום, וכיון שסיבת המוקצה צריך להיות בעצם וזה אינו ביו"ט רק בשבת ואם הי' ביו"ט עצמו לא הי' מוקצה כלל א"כ אינו קדושה אחת וכמו שביארנו מה שא"כ אם נאמר דסיבת המוקצה אינה צריכה להיות בעצם ואף אם סיבת המוקצה אינה רק לפי מה שעלה בדעתו של בעל הבית שהסיח דעתו מליהנות ממנו ג"כ הוי מוקצה כמו בגרוגרות וצמוקין דהוי חזי למיכל אלא שלא ידע הבעה"ב דחזו ג"כ הוי מוקצה א"כ אין אנו מסתכלין בעיקר על עצם המוקצה אלא במה שנתהוה בדעת האדם, והגע בעצמך אם היה מוקצה מחמת מיאוס בשבת למאן דאמר שבת ויו"ט קדושה אחת הוי הלא אסור גם ביו"ט דענין זה שייך גם ביו"ט ואם הוי מוקצה מחמת איסור בשבת הלא האיסור הוא סיבה לדחות דעת האדם מלהנות ממנו וכיון דאדחי דעת האדם ממנו תו אמרינן הואיל ושבת ויו"ט קדושה אחת היא אם אידחי דעת האדם ביה"ש דיו"ט הלא הי' אסור מליהנות כל היו"ט דהואיל ואתקצאי לבה"ש איתקצאי לכולא יומא ה"נ כי אידחי דעת האדם בין השמשות דשבת אע"ג דאין סיבת האיסור שייך ביו"ט מ"מ הואיל ואין האיסור צריך להיות במציאות אלא בדמיון דעת בעה"ב ואין חלות האיסור רק סבה רחוקה לחלות המוקצה שמשום זה נדחה דעת האדם מליהנות ממנו בשבת ותו מאי נפ"מ אם נדחה דעתו מחמת איסור או מחמת מיאוס או מסבה אחרת שהרחיקה את דעתו מליהנות ממנו - ונמצא דלשיטת

הירושלמי דסבר בריש מכילתא דיום טוב דמוקצה שיבש מבעו"י ולא ידעו בו הבעלים דאפי"ה הוי מוקצה שפיר סבר למסקנא דאפילו בשירי פתילה ושירי שמן כו' ג"כ אסור ביו"ט משום קדושה אחת אולם בתלמודא דידן בפרק אין צדין סבר רב כהנא דמוקצה שיבש ולא נודע לבעלים דשרי כיון דהוי חזי מאתמול א"כ צריך להיות המוקצה בפועל וזה לא שייך בכה"ג אף למאן דאמר קדושה אחת היא וכמו"ש בס"ד ודו"ק.

וכיון שביארנו שיטת הירושלמי דאף בכה"ג אמרינן דשבת ויו"ט קדושה אחת הוי א"כ קמה קושית הרמב"ן לדוכתה להני תנאי דסברי קדושה אחת הוי א"כ איך שוחטין בהמה ביו"ט אחר השבת הואיל דאיתקצאי מחמת איסור בשבת אמנם ע"ז אני קורא דברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אחר כי בפרק כירה הלכה ו' אמר רבי יוחנן אין לך דבר שהוא בעינו ואינו בהיכנו אלא דבר בלבד ופריך והרי שמן בנר והרי חטין בזריעה והרי ביצים לאפרוחים הרי בעינן ואינן בהיכנן ומשני לכך נתנן משעה ראשונה שיכלו כמו שמן שיכלה בנר וחטים בקרקע וביצים שיעשו אפרוחים ופריך ממוכין ומשני דלא אמר ר' יוחנן רק באוכלין ופריך מגרוגרות וצימוקים ומשני דהוו ככלים עיי"ש. הרי חזינן דסבר דאין מוקצה בדבר שהוא בעינו ואינו מוכן רק בהנך שיהיב להו שיכלו וזהו לרבנן דפליגי על ר' שמעון דהמה סברי בשמן שבנר שכבה שאסור לאוכלו ואפ"ה סברי דלית שום מוקצה בדבר שהוא בעינו לדחות מחמת האיסור רק מה דיהיב להו שיכלו בשבת [ודלא כמו שחשב המרשים דלר' שמעון קאי הירושלמי] וזהו לאפוקי שוחט בשבת דסבר רב בפרק קמא דחולין דהוי מוקצה מחמת איסור ע"ז חולק ר' יוחנן ואמר דבאוכלין אין מוקצה בדבר שהוא בעינו ולכך לא מזכיר הירושלמי כלל בפרק כירה הלכה א' שום גררא דמוקצה במבשל בשבת [דמפרש בבלי ראוי לכוס] ובמעשר בשבת [דאמר בבלי טבל מוכן] וכן לא נזכר כלל בשוחט בשבת מוקצה וטעמא כדפרישית ובהך שביארתי שיטת הירושלמי דאינו צריך שיהי' האסור בעצם רק דחוי דעת האדם עיין כירה ריש הלכה ו' ר' חגיי בעי כבה מבעוד יום ונתוודע לו משחשיכה כו' ועיין מראה הפנים שם שהעיר מהך דרב כהנא דפרק אין צדין בתלמודא דילן ודו"ק.

פרק ב

הלכה ג

וכן בהמת קדשים שנולד בה מום ביו"ט הואיל ולא היתה דעתו עליה מערב יו"ט אסור לשוחטה ביו"ט כו'.

הנה רבינו שינה בלשונו הזהב דבגמרא איתא בברייתא בכור תם שנפל לבור כו' נולד

בו מום ביו"ט, א"כ נקט בכור דוקא ולא קדשים שאין פודין קדשים ביו"ט אולם כונת רבינו היא לכלול מעשר דנאכל במומו לבעלים, ובברייתא תנ' בכור לבד, משום דבזמן הזה ליכא מעשר דאין מעשרין בזה"ז וכן גבי ר' טרפון דשאלו על בהמת קדשים שמתה היא או בכור או מעשר בעלי מומין וכן בירושלמי יעוי' שם הן דלפי טעם דפי' רש"י ותו' דהוי כדן את הדין א"כ במעשר לא שייך זה דרואה אדם את מעשרותיו כדאמר בבכורות סוף עד כמה וכן טעמא דמתקן לא שייך דהוי כמו ראיית טריפה, ואם נשחט ואח"כ ראה את המום ודאי דשרי דאפילו בבכור מתיר ר"י יראה אח"כ לחכם ועיין בסוגיין דרב יוסף תלי לה באשלי רברבי, והוי סבר דלר' יהודא דמותר להראות המום אחר שחיטה לחכם ליכא הך דאין רואין מומין ביו"ט יעו"ש מה דדחי אביי דאפילו לר"מ טעמא התם משום קנסא, כ"ש דמסתברא לומר לדידן דבמעשר דא"צ מומחה כלל ורואה אדם מעשרותיו לעצמו ודאי הוי כראיית טריפה כן נראה אבל לטעם רבינו שפירש שמא יראה מום שנולד ביו"ט לחכם וישחטנו והוא אסור משום מוקצה אתי שפיר דהוא הדין במעשר איכא הך גזירה דאם נפל בו מום ביו"ט הוי מוקצה. ולכן רבינו לטעמיה שפיר נקיט קדשים לכלול גם מעשר בכלל זה ודו"ק.

אמנם רבנן בתוספות הקשו דבשבת מפורש דטעמיה דר"ש הוי משום מוקצה, דבשילהי פרק כירה רמי מי לית ליה לר"ש מוקצה ורמינהו ר"ש אומר כל שאין מומו ניכר מבעו"י אין זה מן המוכן ומשני ה"ה התם אדם יושב ומצפה כו' מי יימר דנפיל בי' מומא כו' מי יימר דנפיל בי' מום קבוע וכו' מי יימר דמזדקק לי' חכם והקשו שם בתוספות דהא טעמא דר"ש הוא משום שאין רואין מומין ביו"ט וע"ש שתירצו דמשום זה לא הוי אסור בדיעבד אם ביקרו, ולכן ע"כ מטעם מוקצה הוא ואפילו היכא דנפיל בי' מום מעיו"ט מ"מ כיון דאין רואין מומין ביו"ט תו הוי מוקצה. וע"ש שנדחקו ג"כ בהך דאמר מי יימר דנפיל בי' מומא הא בנפל מום מעיו"ט פליגי אולם לשיטת רבינו אתי שפיר דכל טעמא דאין רואין מומין ביו"ט הוא גזירה משום מום שנפל ביו"ט שאם יראנו לחכם יבוא לשוחטו ויבא לאכול מוקצה ואתי שפיר כל הסוגיא ושפיר משני מי יימר דנפיל ביה מומא.

ודע דבהך דאמר דלא התיר ר"ש מוקצה אלא היכא דאדם מצפה שתכבה נרו וכן בפרק המביא קאמר בסוכה נופלת דר"ש אית לי' מוקצה דסתירת אוהל דאין אדם מצפה שתפול סוכתו באמת תמוה טובא דבפרק קמא דחולין דף י"ד אמר דהשוחט בשבת דוקא לר' יהודא דאית לי' מוקצה אסורה באכילה ליומא הא למאן דלית ליה מוקצה שרי אע"ג דאין לך מוקצה גדול מזה שאטו שייך לומר שהוא מצפה שתשחט בשבת ועיין בתוס' ד"ה מחתכין כו' דהנבילה לפני הכלבים מיירי שהי' עומד ומצפה שמא

ישחטנה חרש שוטה וקטן וזה דחוק טובא לכן אמינא כך דהא דאמר אימת א"ר שמעון דמוקצה שרי דוקא היכא דלולא האיסור שהוא מוקצה מחמתו אדם מצפה לזה הענין שנתהוה עכשיו כמו מותר שמן שבקערה שלולי איסור שבת אדם מכבה נרו שישאר שמן בתוכו, וכן דלועין שפירש ר"ת שנתלשו מן המחובר ג"כ לולא איסור דתולש בשבת הלא עומדין לתלוש וכן באם נשחטה בהמה בשבת הא לולא איסור שחיטה הרי היא עומדת לשחיטה ורק האיסור מקצה אותם מדעת האדם בזה לית ליה לר"ש מוקצה אבל בסוכה שלולא סתירת אוהל שאסורה בשבת האם היה מצפה שתפול סוכתו וכן בכור דלולי יו"ט האם היה מצפה שתפול בו מום קבוע בכה"ג גם ר"ש מודה דמוקצה כה"ג אסור וזה נכון.

וכיון שזכינו לזה אתי שפיר היטב סוגיא דפרק כירה דפריך מהא דמפירין נדרים בשבת ונשאלין לנדרים כו' ואמאי מי יימר דמזדקק בעל וחכם וזה תמוה מאד דתמן כיון דאין רואין מומין ביו"ט שפיר אעפ"י שעבר וביקרו אסור משום דמי יימר דמזדקק חכם לראות באיסור משא"כ גבי נדרים שמתירין לכתחלה וכבר נתפלאו רבנן בתוספות ע"ז. ולפמש"ב א"ש. דכל עיקר דאית לי' לר"ש מוקצה משום מי יימר הוא הטעם דאפילו בלא איסורא דיו"ט מי יימר, דאל"כ הא דמיא לדלועין ולשוחט בהמה ביוהכ"פ, ובלא יו"ט דמותר החכם להזדקק לראות המום ואפ"ה חשיב ר"ש מוקצה משום זה דאף בנפל בו מום מערב יו"ט סבר ר"ש דהוי מוקצה ואף אם עבר ובקרו אסור לשחוט א"כ גם בנדרים הוי מוקצה דמי יימר דמזדקק בעל וחכם. ודו"ק. אכן אכתי לא מתישבא הא דסבר ר' יהודא בבכור שנפל לבור שאם היה בו מום מערב יו"ט ולא הראהו לחכם דמותר להראותו ולשוחטו הא לפי מה שפירשנו עיקר המוקצה לר"ש הוא משום מי יימר, ור' יהודה דסובר בכ"מ מוקצה מקיל כאן טפי מר"ש דלית ליה מוקצה בכ"מ ולשיטת התו' אתי שפיר דכל עיקר ההקצאה הוא מהא דאין רואין מומין ביו"ט ור"י סבר דרואין א"כ אין כאן מוקצה כלל אמנם נראה לע"ד דר' יהודא לטעמי' דסבר דאם שחטו שלא עפ"י מומחה מראה אח"כ מומו לחכם אם הוא מום מובהק א"כ הא בידו לשוחטו ואח"כ ישאל לחכם דאז ע"כ יזדקק החכם שלא יהא הפסד קדשים היינו בכור בע"מ ואם כי זה דחוק אולי איכא טעמא אחרינא דלא חשיב לה ר"י מוקצה משום מי יימר דמזדקק חכם ודו"ק. והגם דהשמועה דפרק כירה מחוור, אכן שיטת רבינו היא כמו שפירש הרב המגיד ע"ש וא"כ צריך ביאור מאי מקשה מנדרים דמי יימר דמזדקק בעל וחכם הא כאן טעם דאין רואין מומין הוא משום מום שנולד ביום טוב וצ"ל לפי שיטת רבינו דהשתא דאין רואין הוי מוקצה ואף בדיעבד אם עבר והראהו לחכם אסור וכמו לשיטת התוספות.

והיה נראה לכאורה לפרש דעת רבינו, דהיכא דנולד בבכור מום מערב יו"ט סבר רבינו ג"כ טעמא דאין רואין מפני שהוא מתקן, אלא בנולד בו מום ביו"ט לזה צריך לומר טעם שמא יתיר החכם ויבא לשוחטו דאי מפני שהוא מתקן הלא חזינן דכלים שנטמאו ביו"ט מטבילין אותן ביו"ט לכן בחלה פסק רבינו לקמן פ"ג הלכה ח' דאם לשה ביו"ט מפריש ממנה חלה א"כ הכא בנולד בו מום ביו"ט כיון שלא היה יכול להראות ולתקן מערב יו"ט בזה התירו חכמים מתקן כי האי אבל א"כ חסר הרבה בדברי רבינו ועוד בר מן דין לא דמי דכאן הרי קודם יו"ט לא היתה ראוי' לאכילה וביו"ט ע"י ראיית חכם היא מותרת הוי מתקן. משא"כ תמן שקודם יו"ט הא היו הכלים טהורים וכן העיסה קודם שלשה לא היתה מחויבת בחלה. דאם עשה קבין קבין או לשה במי פירות וכי"ב הלא היתה ראויה לאכילה רק ביו"ט שגלגלה ולשה אז נאסרת מחמת שהיא טבולה לחלה לכן התירו חכמים בכה"ג וזה נכון ועיין שער המלך.

ודע דבאפרוח שנולד ביו"ט פליגי דחד תנא דברייתא שרי הואיל ומתיר עצמו בשחיטה ופירש"י הואיל ומתיר עצמו בלידתו להיות נשחט מה שלא הי' לפני לידתו אף מוקצה התיר עצמו בלידתו דמיגו דאיתקן להא איתקן להא ובירושלמי פריך אלא מעתה צד צבי נימא הואיל ומתיר את עצמו בשחיטה כו' וכבר פירשו רבוותא קדמאי דגמרא דילן לא חיישׁ להא דשאני תמן דקודם לידה לא היתה שייכ' שחיטה כלל משא"כ בצבי במדבר, ונתבונן בנולד בבכור מום בזמן הזה שאינו ראוי להקרבה ואינו ראוי לשאלה א"כ לא היה ראוי לשחיטה אע"ג ששחיטתו מטהרתו מידי נבלה מ"מ הא לא הוי חזי לאכילה ובפרט למ"ד דשחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה א"כ ע"י המום מתיר עצמו בשחיטה וכיון דאסתלק מעליו איסור שהי' אוסרו מאכילה כ"ש שמתיר עצמו גם משום מוקצה אכן ניחזי אם נולד בו מום ביו"ט הרי קודם ראיית המום אם היו שוחטין אותו ודאי דמן התורה מותר באכילה, אלא מדרבנן הוא דאסור כיון שנשחט בלא ראיית חכם והוי מוקצה כיון דאין רואין מומין ביו"ט הוי מוקצה עד שעה שיראהו דלא איתקן לאכילה עד שיראהו החכם ובראיית החכם הא לא שייך לומר הואיל ומתיר עצמו בשחיטה דכבר הי' מתיר איסור עצמו קודם משעה שנולד בו המום. בינה זאת לומר בטעמא דר' יהודא הנשיא בברייתא בבכור תם שנפל לבור דר' יהודא הנשיא אומר אם יש בו מום יעלה וישחוט והרי מוקצה הוא ובכה"ג כו"ע מודו דמי יימר דנפיל בי' מומא ואת"ל כו' מום קבוע אך לפ"ז ניחא דטעמא דר"י הנשיא הוא משום שמתיר עצמו בשחיטה. ואיהו סבר דרואין מומין ביו"ט א"כ מיד דנפיל ביה מומא הא מתיר עצמו בשחיטה ומיגו דמתיר עצמו מסלק ג"כ הקצאתו מקודם שתיכף כשהמום מתיר אותו תיכף מסלק ג"כ

ההקצאה ממנו ודו"ק. אך קשה א"כ מאי פריך על ר' יהודא דמשנתינו דמשני לא צריכא דנפיל ביה מומא. ופריך והא מוקצה נינהו ואמאי הא סד"א דמתיר עצמו בשחיטה כיון דנולד בו המום ביום טוב. וכן לשיטת רבינו לא יתכן כן כיון דכל עיקר טעמא דאין רואין מומין ביו"ט הוא שמא ישחטנו ונמצא שחיט מוקצה ולפי מה שביארנו הא למאן דשרי אפרוח שנולד ביום טוב כל עיקר ההקצאה הוא מחמת דאין רואין מומין ביו"ט.

לכן נראה לפרש דכן כוונת הגמרא, דעיקר ענין דמוקצה הוא מקרא דוהכינו אשר יביאו שיהא מוכן מה שיובא בשבת ויו"ט היינו שהדבר שישנו מערב שבת ומערב יו"ט צריך הכנה, אבל מי שאינו כלל בסוג ההוי' בערב שבת כמו אם נברא דבר בשבת שרי שאין שייך כאן מוקצה כיון שלא הי' בעולם כלל ודווקא בהנך שהי' בעולם כמו בגשמים היורדים ביו"ט דפריך בפרק מי שהוציאוהו דהו"ל נולד ואסירי משום דבעיבא מיבלע בליעי והיו מיהא בעבים אלא דבלועים הוו, וכן כולם כמו אפר שהוסק ביו"ט דקודם יו"ט היו עצים אע"ג שאינן בהווייתן של עכשיו והיו בסוג אחר מ"מ לא חשיב כאילו לא היו בעולם כלל מקודם יום טוב, משא"כ בביצה שנעשית אפרוח שנתהוה מסוג הדומם להיות חי והוי כבריה חדשה שלא היתה בגדר הוי' כלל קודם יו"ט וא"כ מי הקצהו, ותיכף שבא לגדר הווי' תיכף חזי לאוכלו וזהו שאמרו הואיל ומתיר עצמו בשחיטה דמעיקרא בביצה לא הי' מותר בשחיטה שאין לו התיחסות כלל אל סוג החי ובמה שנולד נעשה חי שתתיחס אליו השחיטה ותו לא שייך מוקצה דמי הקצהו. וההקצאה דמקודם לא מדחה אותו ממה שהוא חזי כשהוא חי שההקצאה היתה כשאינו בגדר חי ועכשיו הוא חי ואינו מועיל ההקצאה כשהוא בגדר דומם לדחותו אח"כ כשנתהוה חי כמו שאינו מועיל ההקצאה כשהוא בגדר האפס להקצותו כשהוא בסוג ההווי' והבן וא"כ לפ"ז מובן שאינו דומה לזה כלל בכור שנפל בו מום ביום טוב, שהוא הי' בהוויתו של עכשיו אלא דקדושתו גרמה לו להיות אסור בשחיטה ודו"ק. ובירושלמי אמר כן על עגל שנולד ביום טוב שהוא מתיר עצמו בשחיטה ע"כ אין המובן כדפרישית לכן פריך שפיר הרי מדבריות, דהבהמה ניתרת בשחיטת אמה והיא כחי' לכל דברי' וראיתי להרב המאירי שמאריך הרבה בירושלמי ובאמת שיטת הירושלמי היא דלא כדסבר בבבלי דביצה שנולדה מתרנגולת העומדת לאכילה הוי אוכלא דאיפרת ומפרש בריש מכילתין משום דכשנולדה יש לה טעם אחר מבהיותה במעי אמה ועוד שאינה מגדלת אפרוח עד שתוולד ולכך אינה בטילה לאמה עכשיו שנולדה וא"כ היא מחוסרת הכנה [ויש נפ"מ בין הטעמים לענין ביצה שנולדה מספנא דארעא דאינה מגדלת אפרוח וא"כ מותרת לטעם זה בנולדה ביו"ט] ואע"ג שאילו ידע שתוולד הביצה היום היה מכינה מ"מ נעשה

כמוקצה שיבש מערב יו"ט ולא ידע דאסורה [ופליג בזה על בבלי דרב כהנא שרי כה"ג בדף כ"ד] אבל מהכנה דרבה שהוא בהכנה הנעשה מיו"ט לשבת ואיפכא מזה לא מדכר ירושלמי כלל. ולכך בעגל קאמר דהא לא הכינו ע"ז אמר עגל מאתמול גומר פירוש דהוא כבר גמור מאתמול וא"כ אינו נולד דאתמול היה מה שהוא עכשיו לא כן ביצה דהוי' נולד שעכשיו נגמרה עכשיו נולדה ולכך פריך הגע עצמך שסיים וא"כ אתמול לא היה ראוי ללידה ולא מהני הכנה דאתמול והוי נולד ואסור וכן בעגל שנולד מן הטריפה ביו"ט. נעשה כדבר מוכן טעון בדבר שאינו מוכן פירוש דההכנה שלה מהני אעפ"י שלא נולדה וכ"ז דלא כהבבלי שסובר דכ"ז שלא נולדה לא מועיל לה הכנה, אלא דבעגל שנולד מן הטריפה הוא משום דאמה ג"כ מוכנת לכלבים, והיא מוכנת אגב אמה ומוכן לכלבים הוי מוכן לאדם, ובביצה סובר דהוי אוכלא דאיפרת ובעגל שנולד מן הכשירה לא שייך אוכלא דאפרת וכמו דאמר בתמורה ל"א וולד טריפה מותר כו' דמאוירא קא רבייא אבל ביצה כו' מגופא דתרנגולתא קא רבייא ע"ש ברש"י ולכך לא שרי בה אלא משום דהיא מוכנת אגב אמה לשחיטה ודו"ק. ולפי מה שפירשתי שיטת תלמודין לעיל בהא דמתיר עצמו בשחיטה אתי שפיר מה דפריך בדף ל"ז לאיסור מוקצה לא חששו שהבהמה גדלה ומוסיפה שמנונית ביום טוב דהא מתיר עצמו בשחיטה אלא דלרב לטעמי' דלא סבר זה מקשה ושתיק רב ודו"ק בכ"ז היטב.

בהשגות.

נ"ב שתי ההשגות הן דיבור אחד. וכצ"ל אין רואין אותו לכתחלה ביו"ט ולמה אין רואין אותו.

הלכה ד

בהשגות.

נ"ב שתי ההשגות הן דיבור אחד. וכצ"ל אין רואין אותו לכתחלה ביו"ט ולמה אין רואין אותו.

בכור שנולד ומומו עמו ה"ז מוכן ואין מבקרים אותו ביו"ט ואם עבר וראה מומו ובקרו והתירו ה"ז שוחט ואוכל.

זהו כפי מה דבעי שם אם יש מוקצה לחצי שבת ופשיט מהך דאם נולד ומומו עמו שזה מן המוכן אלמא דאין מוקצה ועיי"ש דאיכא תרי לישני ופסק כלישנא בתרא דאין מוקצה וכן כתבו הפוסקים ז"ל. אולם קשה לדעתי משמועה דפרק כירה דף מ"ו מתיב רמי ב"ח מפירין נדרים בשבת ואמאי לימא דמי יימר דמזדקיק לה בעל וכן פריך שם מנשאלין לנדרים כו' מי יימר דמזדקיק ליה חכם. והשתא קשה לימא דנדרה בשבת וא"כ הוי

חזי ואדחי והדר חזי ואין מוקצה לחצי שבת ודוחק לומר דמשמע ליה דמיירי כשנדרה אפילו קודם השבת אלא שאביה שמע בשבת וכי"ב ועיין בשלהי שבת כשהיה לו פנאי לשאול כו' ולפ"ז מוכח דהך סוגיא ורמי בר חמא סברי יש מוקצה לחצי שבת ודלא כפסק רבוותא. וע"כ לומר דאין מוקצה לחצי שבת דאמרינן הוא דווקא היכא דלא דחיי' בידים הא היכא דדחייה בידים כמו גבי נדרים שהיא אסרה הככר לכו"ע יש מוקצה ולפ"ז מאי פריך מהא דהיה אוכל בענבים וכו' והעלן לגג וכן כי פשיט מקדירות דתמן הא הוי מוקצה דדחי' בידים ואפ"ה אמרינן דאין מוקצה לחצי שבת. והנראה דאימת אמרינן גבי מוקצה דדחי' בידים דלחצי שבת אין מוקצה דווקא בהנך דבשעה שדחי' בידים הי' הדחוי ע"מ שיהא חזי לבתר זמנא כמו קדירות וכן שהעלן לגג לעשות מהן גרוגרות רק דהדר איחזי בהאי יומא אבל כאן בנדרים אטו כי נדרה נדרה ע"מ שיפר לה בעלה או שישאל לחכם הא בשעת הנודר כוונת הנודרים היא שיהיו אסורין באכילתם נגד מה שנתהוה אח"כ ע"י שחלה והפרה בכה"ג לכו"ע הוי מוקצה לחצי שבת. ועדיפא טפי מנולד בו מום בבכור שנולד ביום טוב דאע"ג דמעיקרא הוי מוכן אגב אמו וכי נולד איתקצאי והדר כי נפיל בו מום הדר חזי אפ"ה לכו"ע יש מוקצה לחצי שבת ועיין מאירי ודו"ק.

והנה בפרק קמא דחולין אמר תנא תנא קמי' דרב השוחט בשבת בשוגג יאכל כו' ואמר רב דמוקצה הוי ופריך והא מתניתין דהשוחט בשבת ויום הכפורים ודרש רב אסורה באכילה ליומא ונסבין חבריא דר' יהודא היא הא ר"מ שרי. ומשני כי שרי דר"מ כגון שהיה לו חולה מבעו"י והבריא דבכה"ג מוקצה ליכא רק משום מעשה שבת יש לאסור ואפ"ה משמע ממשנתינו דבכה"ג אסור דדומיא דיוהכ"פ תני [עיין תוספות שם] וע"כ כר' יהודא דהמבשל בשבת אתיא ונתקשו רבנן בתוספות דאם יש מוקצה לחצי שבת אמאי לא אסור משום מוקצה דכיון שהבריא תו הוי מוקצה מחמת איסור יעו"ש.

והנראה לי דנתבונן נא שם בסוגיא דקאמר מבשל אסור כגון שקצץ לו דלעת פירש"י לחולה שנחלה היום, דאי נחלה מאתמול לא הוי מוקצה. והא דלעת טובא הוו ואטו נסתלק מכלם איסור מוקצה בשביל שהחולה צריך לדלעת ומי דחיק לרש"י לאוקמי' בשאין אלא דלעת אחת. וצ"ל או משום דחולה שצריך לדלעת אחת ורצו עשרה וקצצו עשרה דלעת והביאו בזה אחר זה כולם עשו ברשות כדאמר רבה פרק רבי ישמעאל במנחות. וכן קיי"ל לכן איסתלק מוקצה מכל הדלעת אם צריך אף רק לדלעת אחת או דאמרינן בכה"ג ברירה דהובררה דהיא היתה עומדת לחולה מקודם השבת שהרי הוא אוכל ממנה. ולפ"ז אתי שפיר דמאן איהו דאמר יש מוקצה לחצי שבת לחד לישנא איהו

רבא דפרק אין צדין ואיהו יאמר דנסבין חבריא דכר' יהודא היא הוא מטעם אחר דע"כ דומיא דיוהכ"פ קתני דבכל זימנא אסור ולר' מאיר איכא גוונא דשרי דליכא מוקצה בכה"ג דתני במשנתינו דשוחט מתחייב בנפשו [תוספות שם] כגון דאיכא חולה בעיר שצריך לאכול בשר והוא מסוכן שנתנה שבת לחללה עליו אלא שהוא לא שמע שהוא חולה ושחטה בלא ידיעתו שיש חולה דבכה"ג סבר רבא במנחות דחייב משום דלא שמע דזיל בתר מחשבתו ומוקצה ליכא כיון דאי הוי ידע מן החולה לא הוי מקצה דהא חזי לחולה לשחוט לצרכו אע"ג דאיהו לא ידע מ"מ הוי רק חסרון ידיעה ואין מוקצה בשביל זה וכדאמר רב כהנא מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירין בו אין זה מוקצה [ויש לחלק] אלא דאסורה לבריא משום מעשה שבת, דלא עדיף מלא שמע שטבע תינוק בים ופרש מצודה והעלה תינוק ודגים דחייב ודו"ק. ורבינו לעיל פ"ב מהלכות שבת פסק כרבה דרבו הוי דפטור וא"כ אין זה מעשה שבת ואינו מתחייב בנפשו וע"כ מוכח דאין מוקצה לחצי שבת דע"כ מוקי כשהי' לו חולה והבריא ומזה מוכח דגרסתינו והיא גירסת רבינו עיקר דרבה לקולא ורבא לחומרא ודלא כגירסת ההשגות שם עיי"ש. ודו"ק.

וכן מוכח מירושלמי דבעי מעתה עגל בכור שנולד מן הטריפה מותר כו' דבלא נולד מן הטריפה הוי חזי אגב אמו לשחטה ונולד אידחי לי' והוי מוקצה לחצי שבת ואין מוקצה לחצי שבת אבל עגל שנולד מן הטריפה דמעיקרא לא הוי מוכן דסבר דמוכן לכלבים לא הוי מוכן לאדם אלא שנעשה כדבר מוכן הטמון בדבר שאינו מוכן דמהני הכנתו קודם כמו שפירשתי שיטתו לעיל הלכה ג' ע"ז פריך דכיון דאסור לראות מום ביו"ט א"כ אינו מוכן מבעו"י ומשני כגון שעבר המומחה [פי' שעבר דרך שם שנולד וראהו שלא הי' אסור מעולם ולכך מותר לראות ודו"ק] או כיון שעבר וראהו הוי מוכן מעיקרא ודוקא בנולד מום מערב יו"ט ולא הראהו דאדחי' מדעתו הוי מוקצה אפי' אם עבר המומחה והתירו ביום טוב.

פרק ג

הלכה א

וכן בריה שהוא ספק אם חיה היא אם בהמה אין שוחטין אותה ביום טוב ואם שחט לא יכסה דמה עד לערב.

הנה בפרק כסוי הדם ר' יוסי אומר כוי אין שוחטין אותו ביום טוב, ואם שחטו אין מכסין את דמו מקו"ח כו' השיב ר' אלעזר הקפר ברבי כו' מה למילה שכן אינה נוהגת בלילי ימים טובים תאמר בכסוי שנוהג בלילי יו"ט, בלילי יו"ט הוא דלא נהגה הא בשאר

לילי נהגה אלא מה למילה שכן אינה נוהגת בלילות כבימים. והמעיין בירושלמי פ"ק דביצה זה לשונו השיב ר' לעזר בנו של ר' לעזר הקפר מה אם מילה שאין ספיקא דוחה את יו"ט וודייה דוחה את לילי יו"ט תאמר בכסוי הדם שוודייו דוחה את לילי יו"ט הואיל וודייו דוחה את לילי יו"ט דין הוא שידחה ספיקו את יו"ט והכוונה כן היא. דאם הוי ספק אם דוחה את יו"ט במילה הוי כמו אתחזק איסורא דבלילה אין ראוי למול ואם ימול בליל יו"ט יתחייב משום חובל ביו"ט תו כי אתא יומא ומספקה לן אם הוי מצוה לא אתא הספק מצוה ודחי יו"ט הקדום משא"כ בכסוי הדם אף דחיובו של כסוי הוא לאחר שחיטה כיון דהלכה היא אם אין מכסין תו אין לשוחטו ביום טוב נמצא תיכף כי קדוש היום של יו"ט ספיקו עמו אם הוא בחיוב כסוי ומותר לשוחטו ולכסותו או לא ולא איתחזק איסורא דיום טוב לכן מותר לכסותו ביו"ט ולשוחטו ובפרט דלר' יוסי קאי ואיהו סבר בפרק בכל מערבין דספק דבריהם היכא דאתחזק איסורא אזלינן להחמיר רק בדלא איתחזק אזלינן להקל א"כ א"ש שמועה זו דמשום דנוהג ספק זה תיכף מקדוש היום מותר לעשותו ביו"ט וזה עומק פשוטו וא"כ ל"ש להכניס הפירכא תוך הקו"ח מה מילה שאעפ"י שאינה נוהגת בלילות בכ"ז וודאה דוחה שבת דקולא וחומרא זו לא שייך רק על ספיקא ולא על וודאה ומתישבת קו' התו' ואעפ"י שכל עיקר חיובו של מילה הוא רק ביום אף בחול מכל מקום הוי כעין חזקה דאיסור יו"ט איתחזוק על המילה שאם ימול בלילה הוי חובל ביו"ט וגדולה מזו מצאנו גבי ספק מבכרת דאמרינן אוקי הוולד בחזקת חולין במעי אמו אע"ג דכל בכור קדושתו אינה רק משעת לידה עיין תו' ריש פ"ג דבכורות ובסוף קידושין שיטת רש"י גבי רוב תינוקות מטפחין דאוקמי עיסה בחזקת טהרה ואמרינן דהתינוק לא טפח בשרץ כן הכא משום איסור יו"ט מחזיקין התינוק לנקיבה או דשלא בזמנו הוי ופשוט.

הלכה ג

ונמצא תולש ביום טוב.

נ"ב עיין פירוש המשנה בכורות.

הלכה ח

מותר ללוש עיסה גדולה ביו"ט והלש עיסה מערב יו"ט אינו מפריש ממנה חלה ביו"ט.

בזה נחלקו הקדמונים ובראשם הרז"ה דכיון דעיסת חוץ לארץ אוכל והולך ואח"כ מפריש תו לא חשיב מתקן ובהא פוסק רבה דמפריש אף אם גלגל עיסה מערב יום טוב ולכאורה נראה ראיה מפורשת לפסק רבינו והרי"ף דאף בעיסת חו"ל אינו מפריש אם גלגל עיסה מערב יו"ט, והוא מהא דתניא בדף י"ב דר' יוסי אמר לא נחלקו ב"ש

וב"ה על המתנות שמוליכין לא נחלקו אלא על התרומה כו' רב טובי' ברי' דר"נ הוי ליה גרבא דחמרא דתרומה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל מהו לאמטויי לכהן האידנא א"ל כו' הלכה כר' יוסי דמוליכין התרומה ג"כ וזה הי' בבבל אתרא דרב יוסף ומסתמא חמרא דחו"ל הואי דאי תרומת ארץ ישראל הא קיי"ל אין מוציאין תרומה מהארץ לחו"ל אפילו טמאה כמוש"פ רבינו פ"ב מהלכות תרומות הלכה י"ז מירושלמי וא"כ דתרומת חו"ל הוי וכן כתבו התוספות ע"ז דף נ"ט ד"ה בצר לאו היינו בצרה יעו"ש ובתרומת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש כמו שמבואר ריש פרק עד כמה דבזה חלה ותרומה שוין בחוץ לארץ וא"כ לרבה מותר להפרישן ביום טוב והוי כמתנות דשנשחטו מאמש ולכו"ע בין לתנא דמשנתינו בין לתנאי דברייתא ר' יהודא ואחרים כולהו סברי לבית הלל דמוליכין בפני עצמן א"כ תרומת חו"ל שהוא זכאי בהרמתן ומפריש ביו"ט תו ודאי מוליכין ביו"ט אף אם הפרישן מערב ולומר שהיו פירות טבלים מא"י והוציאן לחו"ל וסחטן והפריש תרומה מהן א"כ נטמאו בטומאת ארץ העמים ואינם מותרים באכילה והוי מוקצה ואסור בטלטול כ"ש בהולכה וזו ראי' עצומה.

אמנם מפני שהקדמונים האריכו ולא העירו מזה מוכרח אנכי לומר כן דמתנות כיון דשחיטה מלאכה היא והרמתן הותרה מטעם שמותר לשחוט ביום טוב כן הותר' הרמתן ביו"ט לכן הולכתן אף אם הורמו מאמש מותר משא"כ תרומת חוץ לארץ דהא דמפריש הוא מפני שאין זה תקון לכן כיון שהי' באפשר להרימן מעיו"ט לא התירו הולכה משום צורך יו"ט דהוי אפושי טירחה, וזה דוחק גדול לא ניתן להאמר דהא עיקר איסור דהולכה הוא משום גזירה דאין מגביהין ביו"ט והשתא הפרשה שרי בתרומת חו"ל כ"ש הולכה ומוכרח דהלכה כאבוה דשמואל דבכל גווני אין מגביהין ודוחק לומר דגזרו הא אטו הא דאמר בירושלמי גבי תרומה שיש בה תנאי דכיון דלהפרישן לא גזרו יגזרו בהולכה ועיקר כפסק רבינו.

וכן אין שורפין אותה ביו"ט שאין שורפין קדשים שנטמאו ביו"ט ששריפת קדשים שנטמאו מ"ע וכו' ועשית מלאכה וכו' עשה ול"ת ואין עשה דוחה את ל"ת ועשה.

הנה קיי"ל בכל התורה כולה אין עשה דוחה ל"ת ועשה ורבנן בתו' ריש יבמות דף ה' ד"ה שכן ישנו בשאלה שם הקשו דנילף מכהן ונזיר ומילה דדחיא צרעת דהוי עשה ול"ת ומכהן ונזיר אתי' במה הצד דכהן הוי אינו שוה בכל ונזיר ישנו בשאלה אבל תיתי מבינייהו ועוד מהני תלתא דממילה לחוד איכא למפרך שכן כרת ותירצו דהוי כמו שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין דממילה וחד מהנך איכא למילף נמצא חד דלא איצטריך יצא מדבריהם דלמאן דיליף משני כתובים והוא רבי יהודא דסבר שני כתובים

הבאין כאחד מלמדין בסוף פרק ד' מיתות לדידי' אתי עשה ודחי ל"ת ועשה. א"כ קשה טובא משילהי מסכת חולין דפריך על הא דדריש תשלח אפילו לדבר מצוה דל"ל קרא הא שלוח הקן הוי עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה ומשני דעבר ושקליה לאם דלאו עבר עשה הוא דאיכא ופריך לר' יהודא דשלח מעיקרא משמע אפילו עשה נמי ליכא וא"כ קשה דלר' יהודא דסבר עשה דוחה ל"ת ועשה אין צורך לאוקמה בעבר ושלחי' וקמ"ל קרא דאינו דוחה עשה ול"ת וכבר נתעוררו בזה. ונראה לדעתי עפ"י מה שתירץ הרמב"ן הביאו הריטב"א בחדושי קדושין על הא דתניא איזהו עשה שלא הזמן גרמא כמו מעקה אבידה שלוח הקן בכל אלו נשים חייבות והקשו רבנן קדמאי תיפוק לי' דבכל זה יש בהו לא תעשה בהדייהו במעקה לא תשים דמים בשילוח הקן לא תקח האם על הבנים, באבידה לא תוכל להתעלם ע"ז כתב ורה"ג תירץ דבהני אע"ג דאית בהו ל"ת אין העיקר אלא בעשה שבהם ולא אתי ל"ת אלא לקיומי לעשה, דבמעקה כתיב ועשית מעקה לגגך ובו הרצון והכונה ואח"כ ולא תשים דמים בביתך כלומר לא תעכב מעשות מצוה זו כו' וכיון דהעשה הוא העיקר אילו היו נשים פטורות מן העשה היו פטורות גם מלאו שבו שאין הלאו אלא קיום העשה שבו הרי דבשילוח הקן עיקר הכוונה היא בשילוח האם [מוכח מזה דאף אם אינו רוצה ליקח הבנים מצוה בשילוח האם דלפ"ז עיקר המצוה היא שלוח האם, אבל אם נימא דאם אינו רוצה ליקח שניהם הרשות בידו א"כ העיקר הוא הל"ת שלא יקח האם על הבנים ואכמ"ל] לפ"ז לא מצינו למילף ממילה וכהן ונזיר בעשה ול"ת ששניהן באין לקיום העשה שעקר המכוון הוא מעשה המצוה. דבכהן ונזיר דעשה דגילוח דמצורע דחי עשה ול"ת דידהו הלא כל הענין הוא באל תעשה כמו כהן שלא יגלח וכן נזיר וכן השמר דנגע הצרעת שהוא שלא יקצוץ הצרעת וע"ז באה העשה א"כ בהני כולהו העשה טפילה היא ללאו כמו דבמקום שהמצוה באה לקיים איזה מעשה שם הלאו טפל לעשה ודין עשה יש לו כן הכא יש להן דין לאו ולכך אתי עשה ודחי ל"ת ועשה כי האי אבל בשילוח הקן שהעיקר הוא קיום הדבר לעשות מצות שילוח והל"ת באה לקיום העשה ולהזהיר עליה ודאי דאף הל"ת דין עשה יש לה. ולפ"ז מסתברא דלר' יהודא ליכא למילף מהני רק דומיא דידהו אבל בהני בקום עשה דהעשה עיקר בזה מסתברא דלא דחי דאפילו על עשה לחודא אמרינן מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה לכן גבי שילוח הקן שפיר פריך הא אין עשה דוחה ל"ת ועשה אף לר' יהודא. **ובזה** מתורץ מה שתמהו רבנן בתוס' דרבא אית לי' בפ"ק דביצה דיום טוב הוי עשה ול"ת וכאן גבי שריפת קדשים טרח לשכוחי טעמא למה דאין שורפין קדשים ביו"ט תיפוק לי' דהוי עשה ול"ת ובזה ניחא דרוצה לתרץ אליבא דר' יהודא דלדידי' נילף ממילה

ונזיר וכהן דאתי עשה ודחי ל"ת בכה"ג דיו"ט דהעשה דשבתון הוא בא לסעד להל"ת שלא יעשה מלאכה וישבות וכן תמן בשלא יגלח ולא יקוץ בהרתו והל"ת הוא העיקר ולכך אמר דקרא כתיב הוא ולא מכשירין שאפשר לעשות מערב יו"ט, לבדו ולא מילה שלא בזמנה. וכן יתישב בזה מה שהקשו האחרונים על הא דאמרינן דשומר אבידה הוי שו"ש מטעם דפטור מלמיתב ריפתא לעניא דעוסק במצוה פטור מן המצוה. ואמאי פטור ממצות צדקה הא עוסק במצוה פוטר דוקא ממצות עשה הא ממצות ל"ת ודאי לא מיפטר ובצדקה הא איכא לאוי דלא תאמץ ולא תקפוץ ועיין תוס' פרק השותפין דמשו"ה אין זה בכלל דכל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין כופין עליה, ולפי דברי רמב"ן אתי שפיר דהלאו אינו בא אלא לחזק את העשה שעקר הרצון הוא מה דמסיים קרא דכי פתוח תפתח את ידיך והעניק תעניק לו וכו' ולכך הלאו בטלה אל העשה וכיון שעוסק במצוה פטור הוא מכלום וזה נכון.

ואם היתה עיסה טמאה או שנטמאת החלה כו' היה יו"ט של פסח שאם יניחנה תחמיץ לא יפריש את החלה בצק אלא יאפה את כל העיסה הטמאה ואח"כ יפריש החלה לחם.

מוכח מלשון רבינו דבשאר י"ט אם נטמאת העיסה לא יאפה כל העיסה קודם שקרא לה שם, אע"ג דבי"ט של פסח שרינן לאפות משום הואיל דוקא התם דאי אפשר להפריש מן העיסה משום שמא תחמיץ ויעבור בב"י אבל ביו"ט דעלמא דאפשר להפריש ולהניח עד הערב לא שרינן משום הואיל. וכן מוכרח לשיטת רש"י ז"ל שהקשה דיקרא לה שם לר' אליעזר ואח"כ יאפה ויהא מותר מטעם הואיל ואי בעי מיתשל עלה ותירץ דכיון שאפשר לעשות בלא הואיל לא שרינן ע"י הואיל עיי"ש, אולם לפ"ז קשה מדאמר רמי בר חמא דהך דרב חסדא ורבה בהואיל פליגי בזה ר' אליעזר ור' יהושע וערש"י שם ומנא ליה דלמא ר' יהושע סבר ג"כ כרבה דאמרינן הואיל רק משום דסבר דאם מניח עד הערב ותחמיץ לא יעבור בבל יראה ולא חש לאי בעי מתשל עלה וכיון דאפשר בלא הואיל לא שרינן לאפות ע"י הואיל וכבר עמד בזה הרב בשאגת אריה. אולם לדעתי לק"מ דאם תתחמץ עד הערב הלא בערב ישרפנה בלא הנאה דהכהן לא יקבל מידו שהלא יעבור בבל יראה התרומה טמאה של חמץ ולהניח אחר הפסח הא חיישינן דילמא אתי לאתהנויי מיני' וא"כ ע"כ ישרפנה בלא הנאה ולא מיקיימא מצות נתינה לכהן. לכן אי הוי סבר ר' יהושע בעלמא דאמרינן הואיל ודאי דהוי שרי לאפות ע"י הואיל ויתן החלה שהופרשה אחר האפי' לכהן ויתננה לכלבו או להסיקה תחת תבשילו למחר ויקויים מצות נתינה בחלה זו וע"כ דלא סבר כלל הואיל ולכך אינו מתיר לאפות, אבל בשארי ימים טובים שאם יפרישה בעודה עיסה הלא יקיים בה מצות נתינה לכהן והוא יהנה בה כדין כל

תרומה טמאה ודאי לא שרינן ע"י הואיל וכה"ג כתב רש"י דאם יאפה ואח"כ יקרא שם הלא תהא מקוימת בה מצות נתינה לכהן ולכן לא שרינן ע"י הואיל וזה נכון.

ומלבד כי סברה זו נכונה בעצמותה עוד מוכרחת היא משיטת רבנן קדמאי דרש"י פירש כל הסוגיא דהואיל ואי בצע פורתא מכל חדא ונתקשו רבנן בתוספות דאי בצע ג"כ עבר באפיית מה שאינו לאכילה דהוי כעיסה שחציה של ישראל וחציה של נכרים דאסור לאפותה ביו"ט הואיל ואפשר למיפלגה בעיסה. ותירצו דרבנן הוא דאסרו לה והכא משום חלה לא אסרו משום תקון חלה וע"כ כוונת תוספות היא על החלה עצמה ולא בשביל העיסה כלה. דהרשב"א בתוספות לתרץ שיטת רש"י בא, ורש"י בסוף סוגיא אסיק דלא גרסינן דפליגי בהואיל ואי בעי מיתשל עלה רק הכי גרסינן דכו"ע סברי טובת הנאה אינה ממון והכא בהואיל קא מיפלגי. דר"א סבר אמרינן הואיל ואי בצע פורתא מכל חדא וחדא. וא"כ קשה אם יבצע מכל חדא אמאי שרי הא הוי כעיסה שחצייה של עו"ג הואיל דהחלה אינה ראויה לאכילה ומשום תיקון העיסה הא מצי להפרישה כשהיא עיסה ולהניחה עד הערב ולשורפה כיון דטוה"נ אינה ממון ע"כ אע"ג דמצי לתקן העיסה מ"מ כיון דלהחלה עצמה אין תקנה דהא יהא אסור ליהנות ממנה ולא יקויים בה מצות נתינה לכהן לכך שרו רבנן לבצוע פורתא מכל חדא כדי שיתננה לכהן והכהן יסיקנה תחת תבשילו וכי"ב ודו"ק וכן לפ"ז חזינא דאע"ג דאם מניחה עד הערב לר' אליעזר לא יעבור כלום לפום השתא דס"ד דלר"א טובת הנאה אינה ממון מ"מ שרינן ע"י הואיל כי היכי דיקוים בה מצות נתינה לכהן וכפי מה שפירשנו בס"ד.

אך אכתי לא מתיישב שפיר לפום גירסת רש"י דלא פליגי בהואיל ואי בעי מיתשל רק בהואיל דאפייה א"כ הא דשרי לאפות ביו"ט ולבצוע פורתא ודאי שרי [רק דלא אטרחוהו רבנן כמו"ש תוספות] היינו שיקויים מצות נתינה והכהן יהנה מן החלה שיפריש תינח ביו"ט ראשון של פסח, אבל ביו"ט אחרון של פסח אם יניחנה עד הערב, שאין שורפין תרומה טמאה ביו"ט הא אפילו תתחמץ, כיון דטוה"נ אינה ממון, הרי לא עבר בבל יראה ותהא מותרת לכהן ויקויים בה מצות נתינה וא"כ איך שרי לבצוע פורתא מכל חדא. וצ"ל דלמאי דאמר דכו"ע טובת הנאה אינה ממון סבר ר' אליעזר כר' יהודא דחמץ לאחר הפסח אפילו של גוים או של הפקר אסור בהנאה וא"כ לא תתקיים בה מצות נתינה וכן מוכרח קצת גם לר' יהושע דהקשה בעצי אלמוגים דמוכח מהך דמע"ש פרק ה' דעמד רבי יהושע ואמר תרומע"ש שבו נתון לר"א בן עזרי' דסבר טובת הנאה ממון מדהקנה אגב מקרקעי ועיין פ"ק דמציעא בסוגי' דוהוא שעומד בצד שדהו ואיך סבר כאן דטובת הנאה אינה ממון והתירוץ פשוט דכאן אינה ממון דמכיון דתתחמץ הלא מי יתן בעדה

אף שוה פרוטה כיון דאסורה בהנאה ולא חזיא למידי, ואע"ג דיש לפרש דהוי כמו כל חמץ שאינו ברשותו של אדם מ"מ עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו מ"מ י"ל כיון דגוף החמץ אינו שלו אלא דיש לו זכות שאחר יתן לו בעדו שו"פ וכיון דנתחמצה ושום אדם לא יתן עבורה שו"פ אינו שלו ולא עבר עלה [ובפרט לשיטת תוספות פ"ק דב"מ בסוגיא דתקפו כהן דאינו יכול לתבוע רק טובת הנאה שיש לו בו ולפי דבריהם הגונב טבל של חבירו אינו משלם רק כפל הטובת ההנאה שיש לו בה ואינו נחשב גוף הממון כשלו ודלא כהריטב"א בפרק האיש מקדש דמשלם כפל עבור שווי כל הטבל ובמ"א הארכתי דכיון דלא חזי לאחר מידי א"כ אינו שלו כלל ול"ש עשה הכתוב כאילו הוא ברשותו ודו"ק] ולהכי סבר ר' יהושע ג"כ כאן טובת הנאה אינה ממון. וא"כ קשה כיון דתאמר דטובת הנאה אינה ממון הא יהא מותר לשהותה מן התורה אחר הפסח ותו יהא כחמץ של הפקר אחר הפסח ויהא מותר בהנאה א"כ טובת הנאה שבו שוה פרוטה דחזיא לכהן להסיקה תחת תבשילו וכי"ב ושוב עכשיו עבר עלה בבל יראה הואיל ולאחר הפסח איכא ביה טובת הנאה [ואולי כיון דבתוך הפסח לא חזיא מידי דהכהן אסור לזכות בה הוי גורם לממון. ואע"ג דבחמץ גלי קרא לכו"ע דדבר הגורם לממון כממון דמי היינו דלאחר הפסח יהא ממונו לגמרי, אבל כאן לא יהא בו רק טובת הנאה וז"א כמובן] וע"כ דסבר כר' יהודא דחמץ לאחר הפסח אפילו של גוים או של הקדש אסור בהנאה ולעולם לא חזי למידי.

ולפי שיטת רש"י בכולה סוגיין דהואיל הוא הואיל ואי בעי בצע פורתא מכל חדא וחדא ופירשו רבנן דאי הוה בצע פורתא הוה שרי אע"ג דחצי' של עכו"ם אסורה הואיל ואפשר למפלג בלישה הכא משום תקון חלה לא אסרי רבנן וזה דוקא ביו"ט של פסח, אבל בשאר יו"ט דאפשר להפריש בלישה א"כ תו אם יבצע פורתא ג"כ יהא אוכל באיסור וליכא הואיל ובודאי אין מקום לדברי השאגת אריה, ואף כי פירוש רש"י אינו מוכרח [ובמ"א הארכתי] מ"מ מסתבר דלא שרינן לאפות ע"י הואיל וכן מוכח לשון רבינו שאם היתה העיסה טמאה אסור לאפות ולשון הירושלמי מתפרש לכמה גווני ואין לנו ללמוד ממנו כי פירושו הברור אינו מקובל אצלינו וכבר סתרנו ראיות השאגת אריה שראייתו מרבי ג"כ נסתרת מדברי הקודמים והבן ותן לחכם ויחכם עוד.

כבר כתבתי דמדבריו משמע דביו"ט אחר לבד פסח אסור לכתחילה לאפות העיסה קודם שיפריש החלה וטעמא דר' אליעזר שרי משום הואיל דכל חדא חזיא ליה וכל כמה דאפשר לעשות בלא הואיל לא שרינן כן וכסברא שכתבו תוס' דאי ר' אליעזר סבר דאמרינן הואיל ואי בעי למתשל עלה א"כ יקרא לה שם ואח"ז יאפה יעו"ש אמנם הקשו

דלפ"ז מאי הוכיחו דר' אליעזר ור"י פליגי בהואיל דילמא טעמי' דר' יהושע כיון דסבר דאם מניחה עד שתחמוץ לא עבר בבל יראה ואפשר למיעבד בלא הואיל תו לא שרינן לאפות קודם שיקרא שם מדין הואיל ולעולם בעלמא אית לי' הואיל ור"א דסבר דעבר בבל יראה להכי מתיר לאפות מדין הואיל וכבר הארכתי בזה בדברים נכונים. אמנם יש להתבונן דאם נאמר דאם אינו אופה ומניחה עד הערב ג"כ לא עבר בבל יראה א"כ תו כי אפי לעיסה כלה הרי הך אפי' דהך עיסה דלחלה קאי הוי אפיה שלא לצורך ולא עבר על האפי' משום ל"ת כל מלאכה אך זה אינו דחשיבא אפייה לצורך משום דאם יאפה אותה תהא היא מותרת לאכילה דיפריש אחריתא לשם חלה. אבל א"כ שוב תהא האפי' מותרת ממ"נ דאם תהא חולין הרי הוי צורך אוכל נפש ואם תשאר חלה הא כיון דטמאה היא תו הוי אפיי' שלא לצורך דלאור קיימא דלא חזיי' לשום דבר רק להסיקה תחת תבשילו של כהן כמו דין תרומה טמאה כמו"ש התוס' ביצה כ"ז עיי"ש א"כ מאי תיקן באפי' ואי את מוצא צורך באפי' אלא כדי שלא תתחמץ אם יניחנה עיסה ותיאסר כדין חמץ בפסח לעבור עלה בבל יראה, אך כל זה אם נאמר דאם לא יאפה אותה ויפרישה בעודה עיסה יעבור בבל יראה, אבל לר' יהושע דסבר דאם מניחה אינו עובר א"כ תו כי אפי לה קודם ההפרשה אם תחשוב בצירוף העיסה בכללה דאפי חדא לצורך חלה שלא לצורך אוכל נפש דהא חדא איכא דלא חזי' לאכילה א"כ הוי בה האפיי' שלא לצורך ולא הוי רק איסור ולא חיובא דמלאכה א"כ בזה כיון דאי סבר הואיל ואף אם הוי אפיית חדא מכללות העיסה דלא חזי' לאכילה באופן דהוי אפייה לצורך ג"כ בזה לא הוי חיובא דמלאכה תו ע"י הואיל שרי לכתחלה היכא דהוי אפי' שלא לצורך. ואימת כתבו התוספות דלר' אליעזר דסבר הואיל לא שרי לקרות שם ולאפות מטעם הואיל ואי בעי מתשל עלה היינו דלדידי' הוי האפייה לצורך שלא יתחמץ ויעבור בבל יראה לכן כיון דאפשר למיעבד בלא הך הואיל אין לנו לעשות ע"י הואיל ודו"ק אך לפ"ז בשאר יו"ט דלא איכפת לן אם לא יאפה אותה והאפי' היא שלא לצורך מותר לאפות קודם שיקרא לה שם מדין הואיל וזה היפך משמעות דברי רבינו.

אולם יש להבין דעיקר מלאכת בישול ואפייה דהוי במשכן הוא באופה שיאכל הלחם ע"י האפי' וכן בישול סממנים הי' צורך הבישול למלאכת הסממנים, אבל כאן הלא אין צורך באפי' ואינו מועיל בפת העומד להיסק דמה לי פת מה לי עיסה אלא דהאפיה היא שלא תשאר עיסה ותתחמץ וא"כ הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דאין הצורך לגוף האפי' אלא שלא תהא עיסה וכמו מוציא מבית לר"ה כיון שאין ההוצאה צריכה לגופה שאינה צורך המת כלל רק שלא יהא בבית ועיין בתו' פרק המצניע דף צ"ד ד"ה ר"ש

פוטר לפי מה שהסבירו טעמא דמלאכה שאצ"ל הכא נמי כן. ובזה נראה לדון. דמה שדברנו בענין שלא לצורך דהוי משום דאינו מתקן דלאו דוקא מקלקל פטור רק כל מילי דלא הוי מתקן ולא הוי מקלקל פטור זה תלוי שיהא תקון במציאות, אבל בענין מלאכה שא"צ לגופה הנה גם באופן שבאמת אינו צריך לה רק שסבור בדעתו שהוא צריך לזה ג"כ צריך לגופה חשיב כמו שכתבו תוספות בשבת דף ק"ו בתוד"ה בחובל וצריך לכלבו דחובל ומבעיר באיסורי הנאה שסבר שיכול ליתן לכלבו הוי צריכה לגופה א"כ אף אם נאמר דבכללות העיסה בהחלות האפויות איכא חדא דלא חזיא לי' מ"מ צריכה לגופה חשיבה דסבר דהך חדא אם תהא אפויה היטב יאכל אותה ויפריש האחרת. אלא דאם נימא דלא עבר בבל יראה אף אם תתחמץ העיסה תו הוי שלא לצורך העיסה שהופרשה כלל שבה לא תקנה האפי' כלום והוי' כמקלקל אבל אם נאמר דתיקון הוי הא שלא נשארה עיסה ולא נתחמצה לעבור בב"י רק דהוי מלאכה שאצ"ל ע"ז שפיר יש להשיב כיון דהוי סבור דיהא צריך לה לאכול תו הוה צריכה לגופה.

אמנם מצאנו לרבותינו בתוספות ריש ביצה דף ג' שפירשו דלכך אין צדין ביו"ט שמא יצוד דגים טמאים שהן שלא לצורך אוכל נפש וכתבו דא"כ הוי מלאכה שא"צ לגופה וכוונתם כיון דפורש המצודה לצוד דגים טהורים אם נצודו טמאים שלא כיון לצודם הוי א"צ לגופה אע"ג דבדעתו היה סבור שיצוד דגים טהורים ואם נאמר דלא פליגי התוספות זע"ז צ"ל כיון דהי' יכול להיות בעת פריסת המצודה שיבואו דגים טהורים לתוך המצודה ולא נעשתה כוונתו מסבה שאח"ז לא באו לתוך המצודה תו הוי משאצ"ל, מה שא"כ באיסורי הנאה שהבעיר לצורך כלבו הלא הטעות היתה על אותו הענין העבר שאי אפשר הפכו, וא"כ תו כאן שא"צ רק שלא תתחמץ העיסה ואם היתה זו העיסה שהפריש נאפה היטב הי' צריך לגופה א"כ עכשיו שהפרישה אינה צריכה לגופה וכיון שכן בהא פליגי משנתינו והך ברייתא דבמשנתינו לא סיים לדבריך ה"ז עובר משום ל"ת מלאכה דתנא דמשנה סבר דמלאכה שאצ"ל פטור ואינו חייב משום מלאכה אף לר' אליעזר כמוש"ב ודו"ק.

והנה בירושלמי אמר דלר' אליעזר מערים ואומר זו אני רוצה לאכול ואופה כולן וכשהוא רודה מערים ואומר זו אני רוצה ליישן כו' ומשייר אחת ומניחה לשרוף. ושקלו וטרו אם שורפין קדשים ביו"ט אבל על האפי' לא מזכיר כלל וטעמא כיון שמניחו לשרוף מה הועילה האפייה של העיסה, אמנם אם נאמר דהוי מלאכה שא"צ לגופה הלא אף אם מניחה לאפות ורודה אותה כשהיא אפויה מן התנור ג"כ הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דאינו צריך לאפי' אלא כדי שלא תתחמץ, אכן מהא דפריך לקמן בירושלמי ע"ד

דר"א יקרא לה שם וירדינה ויקרא לה שם מוכח דאם הי' רודה אותה כשהיא אפויה מן התנור ג"כ לא היה חשש משום האפיה דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. וכמו שביארנו. ויש לומר דרב אדי וריב"ב דמר אמר דמשו"ה לא מתיר ר' יהושע כאן לאפות העיסה ע"י הערמה משום דאיכא חיוב מלאכה, ומר אמר משום דליכא הפסד ממון פליגי בסברא זו שביארנו אם לר' יהושע הוי תיקון בהך אפיי' כיון דאף אם מניחה לא יעבור בבל יראה, ואולי הוי תיקון לר' יהושע דיהי' אפוי ולא תהי' העיסה חמץ ומותרת בהנאה או דהוי מלאכה שאצ"ל וכמוש"ב ודו"ק.

הלכה ט

ואם היתה עיסה טמאה או שנטמאת החלה כו' היה יו"ט של פסח שאם יניחנה תחמיץ לא יפריש את החלה בצק אלא יאפה את כל העיסה הטמאה ואח"כ יפריש החלה לחם.

מוכח מלשון רבינו דבשאר י"ט אם נטמאת העיסה לא יאפה כל העיסה קודם שקרא לה שם, אע"ג דבי"ט של פסח שרינן לאפות משום הואיל דוקא התם דאי אפשר להפריש מן העיסה משום שמא תחמיץ ויעבור בב"י אבל ביו"ט דעלמא דאפשר להפריש ולהניח עד הערב לא שרינן משום הואיל. וכן מוכרח לשיטת רש"י ז"ל שהקשה דיקרא לה שם לר' אליעזר ואח"כ יאפה ויהא מותר מטעם הואיל ואי בעי מיתשל עלה ותירץ דכיון שאפשר לעשות בלא הואיל לא שרינן ע"י הואיל עיי"ש, אולם לפ"ז קשה מדאמר רמי בר חמא דהך דרב חסדא ורבה בהואיל פליגי בזה ר' אליעזר ור' יהושע וערש"י שם ומנא ליה דלמא ר' יהושע סבר ג"כ כרבה דאמרינן הואיל רק משום דסבר דאם מניח עד הערב ותחמיץ לא יעבור בבל יראה ולא חש לאי בעי מתשל עלה וכיון דאפשר בלא הואיל לא שרינן לאפות ע"י הואיל וכבר עמד בזה הרב בשאגת אריה. אולם לדעתי לק"מ דאם תתחמץ עד הערב הלא בערב ישרפנה בלא הנאה דהכהן לא יקבל מידו שהלא יעבור בבל יראה התרומה טמאה של חמץ ולהניח אחר הפסח הא חיישינן דילמא אתי לאתהנויי מיני' וא"כ ע"כ ישרפנה בלא הנאה ולא מיקיימא מצות נתינה לכהן. לכן אי הוי סבר ר' יהושע בעלמא דאמרינן הואיל ודאי דהוי שרי לאפות ע"י הואיל ויתן החלה שהופרשה אחר האפי' לכהן ויתננה לכלבו או להסיקה תחת תבשילו למחר ויקויים מצות נתינה בחלה זו וע"כ דלא סבר כלל הואיל ולכך אינו מתיר לאפות, אבל בשארי ימים טובים שאם יפרישה בעודה עיסה הלא יקיים בה מצות נתינה לכהן והוא יהנה בה כדין כל תרומה טמאה ודאי לא שרינן ע"י הואיל וכה"ג כתב רש"י דאם יאפה ואח"כ יקרא שם הלא תהא מקוימת בה מצות נתינה לכהן ולכן לא שרינן ע"י הואיל וזה נכון.

ומלבד כי סברה זו נכונה בעצמותה עוד מוכרחת היא משיטת רבנן קדמאי דרש"י

פירש כל הסוגיא דהואיל ואי בצע פורתא מכל חדא ונתקשו רבנן בתוספות דאי בצע ג"כ עבר באפייית מה שאינו לאכילה דהוי כעיסה שחציה של ישראל וחציה של נכרים דאסור לאפותה ביו"ט הואיל ואפשר למיפלגה בעיסה. ותירצו דרבנן הוא דאסרו לה והכא משום חלה לא אסרו משום תקון חלה וע"כ כוונת תוספות היא על החלה עצמה ולא בשביל העיסה כלה. דהרשב"א בתוספות לתרץ שיטת רש"י בא, ורש"י בסוף סוגיא אסיק דלא גרסינן דפליגי בהואיל ואי בעי מיתשל עלה רק הכי גרסינן דכו"ע סברי טובת הנאה אינה ממון והכא בהואיל קא מיפלגי. דר"א סבר אמרינן הואיל ואי בצע פורתא מכל חדא וחדא. וא"כ קשה אם יבצע מכל חדא אמאי שרי הא הוי כעיסה שחצייה של עו"ג הואיל דהחלה אינה ראויה לאכילה ומשום תיקון העיסה הא מצי להפרישה כשהיא עיסה ולהניחה עד הערב ולשורפה כיון דטוה"נ אינה ממון ע"כ אע"ג דמצי לתקן העיסה מ"מ כיון דלהחלה עצמה אין תקנה דהא יהא אסור ליהנות ממנה ולא יקויים בה מצות נתינה לכהן לכך שרו רבנן לבצוע פורתא מכל חדא כדי שיתננה לכהן והכהן יסיקנה תחת תבשילו וכי"ב ודו"ק וכן לפ"ז חזינא דאע"ג דאם מניחה עד הערב לר' אליעזר לא יעבור כלום לפום השתא דס"ד דלר"א טובת הנאה אינה ממון מ"מ שרינן ע"י הואיל כי היכי דיקוים בה מצות נתינה לכהן וכפי מה שפירשנו בס"ד.

אך אכתי לא מתיישב שפיר לפום גירסת רש"י דלא פליגי בהואיל ואי בעי מיתשל רק בהואיל דאפייה א"כ הא דשרי לאפות ביו"ט ולבצוע פורתא ודאי שרי [רק דלא אטרחוהו רבנן כמו"ש תוספות] היינו שיקויים מצות נתינה והכהן יהנה מן החלה שיפריש תינח ביו"ט ראשון של פסח, אבל ביו"ט אחרון של פסח אם יניחנה עד הערב, שאין שורפין תרומה טמאה ביו"ט הא אפילו תתחמץ, כיון דטוה"נ אינה ממון, הרי לא עבר בבל יראה ותהא מותרת לכהן ויקויים בה מצות נתינה וא"כ איך שרי לבצוע פורתא מכל חדא. וצ"ל דלמאי דאמר דכו"ע טובת הנאה אינה ממון סבר ר' אליעזר כר' יהודא דחמץ לאחר הפסח אפילו של גוים או של הפקר אסור בהנאה וא"כ לא תתקיים בה מצות נתינה וכן מוכרח קצת גם לר' יהושע דהקשה בעצי אלמוגים דמוכח מהך דמע"ש פרק ה' דעמד רבי יהושע ואמר תרומע"ש שבו נתון לר"א בן עזרי' דסבר טובת הנאה ממון מדהקנה אגב מקרקעי ועיין פ"ק דמציעא בסוגי' דוהוא שעומד בצד שדהו ואיך סבר כאן דטובת הנאה אינה ממון והתירוץ פשוט דכאן אינה ממון דמכיון דתתחמץ הלא מי יתן בעדה אף שוה פרוטה כיון דאסורה בהנאה ולא חזיא למידי, ואע"ג דיש לפרש דהוי כמו כל חמץ שאינו ברשותו של אדם מ"מ עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו מ"מ י"ל כיון דגוף החמץ אינו שלו אלא דיש לו זכות שאחר יתן לו בעדו שו"פ וכיון דנתחמצה ושום אדם

לא יתן עבורה שו"פ אינו שלו ולא עבר עלה [ובפרט לשיטת תוספות פ"ק דב"מ בסוגיא דתקפו כהן דאינו יכול לתבוע רק טובת הנאה שיש לו בו ולפי דבריהם הגונב טבל של חבירו אינו משלם רק כפל הטובת ההנאה שיש לו בה ואינו נחשב גוף הממון כשלו ודלא כהריטב"א בפרק האיש מקדש דמשלם כפל עבור שווי כל הטבל ובמ"א הארכתי דכיון דלא חזי לאחר מידי א"כ אינו שלו כלל ול"ש עשה הכתוב כאילו הוא ברשותו ודו"ק] ולהכי סבר ר' יהושע ג"כ כאן טובת הנאה אינה ממון. וא"כ קשה כיון דתאמר דטובת הנאה אינה ממון הא יהא מותר לשהותה מן התורה אחר הפסח ותו יהא כחמץ של הפקר אחר הפסח ויהא מותר בהנאה א"כ טובת הנאה שבו שוה פרוטה דחזיא לכהן להסיקה תחת תבשילו וכי"ב ושוב עכשיו עבר עלה בבל יראה הואיל ולאחר הפסח איכא ביה טובת הנאה [ואולי כיון דבתוך הפסח לא חזיא מידי דהכהן אסור לזכות בה הוי גורם לממון. ואע"ג דבחמץ גלי קרא לכו"ע דדבר הגורם לממון כממון דמי היינו דלאחר הפסח יהא ממונו לגמרי, אבל כאן לא יהא בו רק טובת הנאה וז"א כמובן] וע"כ דסבר כר' יהודא דחמץ לאחר הפסח אפילו של גוים או של הקדש אסור בהנאה ולעולם לא חזי למידי.

ולפי שיטת רש"י בכולה סוגיין דהואיל הוא הואיל ואי בעי בצע פורתא מכל חדא וחדא ופירשו רבנן דאי הוה בצע פורתא הוה שרי אע"ג דחצי' של עכו"ם אסורה הואיל ואפשר למפלג בלישה הכא משום תקון חלה לא אסרי רבנן וזה דוקא ביו"ט של פסח, אבל בשאר יו"ט דאפשר להפריש בלישה א"כ תו אם יבצע פורתא ג"כ יהא אוכל באיסור וליכא הואיל ובודאי אין מקום לדברי השאגת אריה, ואף כי פירוש רש"י אינו מוכרח [ובמ"א הארכתי] מ"מ מסתבר דלא שרינן לאפות ע"י הואיל וכן מוכח לשון רבינו שאם היתה העיסה טמאה אסור לאפות ולשון הירושלמי מתפרש לכמה גווני ואין לנו ללמוד ממנו כי פירושו הברור אינו מקובל אצלינו וכבר סתרנו ראיות השאגת אריה שראייתו מרבי ג"כ נסתרת מדברי הקודמים והבן ותן לחכם ויחכם עוד.

כבר כתבתי דמדבריו משמע דביו"ט אחר לבד פסח אסור לכתחילה לאפות העיסה קודם שיפריש החלה וטעמא דר' אליעזר שרי משום הואיל דכל חדא חזיא ליה וכל כמה דאפשר לעשות בלא הואיל לא שרינן כן וכסברא שכתבו תוס' דאי ר' אליעזר סבר דאמרינן הואיל ואי בעי למתשל עלה א"כ יקרא לה שם ואח"ז יאפה יעו"ש אמנם הקשו דלפ"ז מאי הוכיחו דר' אליעזר ור"י פליגי בהואיל דילמא טעמי' דר' יהושע כיון דסבר דאם מניחה עד שתחמוץ לא עבר בבל יראה ואפשר למיעבד בלא הואיל תו לא שרינן לאפות קודם שיקרא שם מדין הואיל ולעולם בעלמא אית לי' הואיל ור"א דסבר דעבר

בבל יראה להכי מתיר לאפות מדין הואיל וכבר הארכתי בזה בדברים נכונים. אמנם יש להתבונן דאם נאמר דאם אינו אופה ומניחה עד הערב ג"כ לא עבר בבל יראה א"כ תו כי אפי לעיסה כלה הרי הך אפי' דהך עיסה דלחלה קאי הוי אפיה שלא לצורך ולא עבר על האפי' משום ל"ת כל מלאכה אך זה אינו דחשיבא אפייה לצורך משום דאם יאפה אותה תהא היא מותרת לאכילה דיפריש אחריתא לשם חלה. אבל א"כ שוב תהא האפי' מותרת ממ"נ דאם תהא חולין הרי הוי צורך אוכל נפש ואם תשאר חלה הא כיון דטמאה היא תו הוי אפיי' שלא לצורך דלאור קיימא דלא חזיי' לשום דבר רק להסיקה תחת תבשילו של כהן כמו דין תרומה טמאה כמו"ש התוס' ביצה כ"ז עיי"ש א"כ מאי תיקן באפי' ואי את מוצא צורך באפי' אלא כדי שלא תתחמץ אם יניחנה עיסה ותיאסר כדין חמץ בפסח לעבור עלה בבל יראה, אך כל זה אם נאמר דאם לא יאפה אותה ויפרישה בעודה עיסה יעבור בבל יראה, אבל לר' יהושע דסבר דאם מניחה אינו עובר א"כ תו כי אפי לה קודם ההפרשה אם תחשוב בצירוף העיסה בכללה דאפי חדא לצורך חלה שלא לצורך אוכל נפש דהא חדא איכא דלא חזי' לאכילה א"כ הוי בה האפיי' שלא לצורך ולא הוי רק איסור ולא חיובא דמלאכה א"כ בזה כיון דאי סבר הואיל ואף אם הוי אפיית חדא מכללות העיסה דלא חזי' לאכילה באופן דהוי אפייה לצורך ג"כ בזה לא הוי חיובא דמלאכה תו ע"י הואיל שרי לכתחלה היכא דהוי אפי' שלא לצורך. ואימת כתבו התוספות דלר' אליעזר דסבר הואיל לא שרי לקרות שם ולאפות מטעם הואיל ואי בעי מתשל עלה היינו דלדידי' הוי האפייה לצורך שלא יתחמץ ויעבור בבל יראה לכן כיון דאפשר למיעבד בלא הך הואיל אין לנו לעשות ע"י הואיל ודו"ק אך לפ"ז בשאר יו"ט דלא איכפת לן אם לא יאפה אותה והאפי' היא שלא לצורך מותר לאפות קודם שיקרא לה שם מדין הואיל וזה היפך משמעות דברי רבינו.

אולם יש להבין דעיקר מלאכת בישול ואפייה דהוי במשכן הוא באופה שיאכל הלחם ע"י האפי' וכן בישול סממנים הי' צורך הבישול למלאכת הסממנים, אבל כאן הלא אין צורך באפי' ואינו מועיל בפת העומד להיסק דמה לי פת מה לי עיסה אלא דהאפיה היא שלא תשאר עיסה ותתחמץ וא"כ הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דאין הצורך לגוף האפי' אלא שלא תהא עיסה וכמו מוציא מבית לר"ה כיון שאין ההוצאה צריכה לגופה שאינה צורך המת כלל רק שלא יהא בבית ועיין בתו' פרק המצניע דף צ"ד ד"ה ר"ש פוטר לפי מה שהסבירו טעמא דמלאכה שאצ"ל הכא נמי כן. ובזה נראה לדון. דמה שדברנו בענין שלא לצורך דהוי משום דאינו מתקן דלאו דוקא מקלקל פטור רק כל מילי דלא הוי מתקן ולא הוי מקלקל פטור זה תלוי שיהא תקון במציאות, אבל בענין מלאכה

שא"צ לגופה הנה גם באופן שבאמת אינו צריך לה רק שסבור בדעתו שהוא צריך לזה ג"כ צריך לגופה חשיב כמו שכתבו תוספות בשבת דף ק"ו בתוד"ה בחובל וצריך לכלבו דחובל ומבעיר באיסורי הנאה שסבר שיכול ליתן לכלבו הוי צריכה לגופה א"כ אף אם נאמר דבכללות העיסה בהחלות האפויות איכא חדא דלא חזיא לי' מ"מ צריכה לגופה חשיבה דסבר דהך חדא אם תהא אפויה היטב יאכל אותה ויפריש האחרת. אלא דאם נימא דלא עבר בבל יראה אף אם תתחמץ העיסה תו הוי שלא לצורך העיסה שהופרשה כלל שבה לא תקנה האפי' כלום והוי' כמקלקל אבל אם נאמר דתיקון הוי הא שלא נשארה עיסה ולא נתחמצה לעבור בב"י רק דהוי מלאכה שאצ"ל ע"ז שפיר יש להשיב כיון דהוי סבור דיהא צריך לה לאכול תו הוה צריכה לגופה.

אמנם מצאנו לרבותינו בתוספות ריש ביצה דף ג' שפירשו דלכך אין צדין ביו"ט שמא יצוד דגים טמאים שהן שלא לצורך אוכל נפש וכתבו דא"כ הוי מלאכה שא"צ לגופה וכוונתם כיון דפורש המצודה לצוד דגים טהורים אם נצודו טמאים שלא כיון לצודם הוי א"צ לגופה אע"ג דבדעתו היה סבור שיצוד דגים טהורים ואם נאמר דלא פליגי התוספות זע"ז צ"ל כיון דהי' יכול להיות בעת פריסת המצודה שיבואו דגים טהורים לתוך המצודה ולא נעשתה כוונתו מסבה שאח"ז לא באו לתוך המצודה תו הוי משאצ"ל, מה שא"כ באיסורי הנאה שהבעיר לצורך כלבו הלא הטעות היתה על אותו הענין העבר שאי אפשר הפכו, וא"כ תו כאן שא"צ רק שלא תתחמץ העיסה ואם היתה זו העיסה שהפריש נאפה היטב הי' צריך לגופה א"כ עכשיו שהפרישה אינה צריכה לגופה וכיון שכן בהא פליגי משנתינו והך ברייתא דבמשנתינו לא סיים לדבריך ה"ז עובר משום ל"ת מלאכה דתנא דמשנה סבר דמלאכה שאצ"ל פטור ואינו חייב משום מלאכה אף לר' אליעזר כמוש"ב ודו"ק.

והנה בירושלמי אמר דלר' אליעזר מערים ואומר זו אני רוצה לאכול ואופה כולן וכשהוא רודה מערים ואומר זו אני רוצה ליישן כו' ומשייר אחת ומניחה לשרוף. ושקלו וטרו אם שורפין קדשים ביו"ט אבל על האפי' לא מזכיר כלל וטעמא כיון שמניחו לשרוף מה הועילה האפייה של העיסה, אמנם אם נאמר דהוי מלאכה שא"צ לגופה הלא אף אם מניחה לאפות ורודה אותה כשהיא אפויה מן התנור ג"כ הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דאינו צריך לאפי' אלא כדי שלא תתחמץ, אכן מהא דפריך לקמן בירושלמי ע"ד דר"א יקרא לה שם וירדינה ויקרא לה שם מוכח דאם הי' רודה אותה כשהיא אפויה מן התנור ג"כ לא היה חשש משום האפיה דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. וכמו שביארנו. ויש לומר דרב אדי וריב"ב דמר אמר דמשו"ה לא מתיר ר' יהושע כאן לאפות

העיסה ע"י הערמה משום דאיכא חיוב מלאכה, ומר אמר משום דליכא הפסד ממון פליגי בסברא זו שביארנו אם לר' יהושע הוי תיקון בהך אפיי' כיון דאף אם מניחה לא יעבור בבל יראה, ואולי הוי תיקון לר' יהושע דיהי' אפוי ולא תהי' העיסה חמץ ומותרת בהנאה או דהוי מלאכה שאצ"ל וכמוש"ב ודו"ק.

הלכה יד

הנה בתו' כ"ט ד"ה אגבא דפתורא כתבו דיש לסמוך על רשב"ם לענין להתיר לשפחה כותית ע"י שנוי תחלת הרקדה יעו"ש וממה שדייקו שפחה נראה דסברי כבה"ג הובא בבית יוסף סי' תקכ"ו דביו"ט מצווה על שביתת עבד ערל ואפ"ה כיון דעושה גם לצורכה יש לסמוך על הרשב"ם דמתיר והרמב"ן נסתפק בזה עיי"ש וברמ"א נשמט שפחה וכתב רק עו"ג לחוד בסימן תק"ו יעו"ש.

פרק ד

הלכה י

אין מבקעין עצים כו'.

בהשגות ואפשר דבקוע עצים מפני כו' עשו אותו כדיכת המלח כו' ע"ש.

לדעתי נראה דכל המלאכות הם בעצם המאכל כמו בישול שחיטה אפיה וכי"ב אבל הבערה היא בעצים אלא שהוא לצורך אוכל נפש, שהוא מכשיר את האוכל נפש א"כ הרי התירה התורה כאן מלאכה במכשירים תו התירו חכמים גם הביקוע ע"י שנוי, וזה גופא טעמא דרבינו דסובר דלא הותרה שלא לצורך רק הבערה משום דעיקר המלאכה אינו בהאוכל נפש, וכן בההוצאה ג"כ המלאכה מתיחסת אל האדם לטורחו אבל לא שנעשה שנוי בגוף הדבר היוצא ולכן אמרו הוצאה מלאכה גרועה היא, אבל בכל המלאכות שנעשה שנוי בגוף הדבר וקרוי' מלאכה שהיא פעולה בעצם הדבר לעשותו באופן אחר מכפי שהוא עתה והיא מלאכה באוכל נפש עצמו שנתבשל האוכל או שנשחט לא אמרינן מתוך ועיין לעיל דברי רבינו, אך דא מבואר דההבערה אינה מלאכה בעצם האוכל רק הוי כמו מכשירין לאוכל נפש וכיון שהתירה התורה מכשירין תו התירו חכמים ביקוע אע"ג שהוא רחוק מההבערה והוי בגדר מכשירין ויכול לעשותן מבעו"י ונכון.

ובירושלמי משמע משמועה דלא אמרו בשאר מלאכות מתוך, אף דבפ"ק הלכה ב' פלפלו שם בבישול ובחרישה דנאמר מתוך, והוא בסוף פ"ק דיו"ט מהו להעמיד חלב ביו"ט, אם אומר את כן אף הוא חולב ומעמיד מיו"ט לחול [בבלי שבת קל"ד אמר

משום דאפשר לגבן מערב יו"ט] הרי דסבר הירושלמי דמה"ת מותר להעמיד חלב ביו"ט ובירושלמי שבת פרק כלל גדול אמר המגבן והמחבץ חייב משום לש [לא משום בונה כדאמר בבלי דף צ"ה וכן משמע מהא דפריך בדף קל"ד ומ"ש מלישה] ובפרק כל הכלים לענין קילורית ר' בא בעי קומי ר' מנא מהו מיגבלתה ביו"ט [להדין קילוריתא] א"ל אינו אוכל נפש, הרי דאף דאיכא צורך רפואה מ"מ לא שרינן מתוך שהותרה גיבול לצורך אוכל נפש מן התורה כן תהא מותרת למידי דצורך קצת איכא כמו בכל מתוך ומשמע מירושלמי דמה"ת אסורה ביו"ט כיון דלאו אוכל נפש על כרחין דבלישה לא אמרינן מתוך. ויש לדחות דמדרבנן אמר ואילו הוי צורך אוכל נפש הוי מותר אף דאפשר לעשותה מערב יו"ט וכמו דשרי במעמיד חלב רק משום גזירה שיעמיד לחול וזה ליכא במגבל קילורית ושמועה דפ"ק דכתובות דבעי למימר מתוך שהותרה חבורה לצורך הותרה שלא לצורך אין זה משום מתוך דא"כ מאי בעי ממוגמר אטו לא ידע דבהערה סברי בית הלל דאמרינן מתוך כמו בהוצאה ועושה אדם מדורה ומתחמם כו' ורבי יוחנן אמר לתנא פוק תני לברא וכו' אלא דסבר דהנאת הגוף דבשעת המלאכה באה ההנאה חשובה כאוכל נפש לכן לבעול תחלה בשבת שרי דהיכא דההנאה באה עם המלאכה חשובה כאוכל נפש, דהתם המלאכה רחוקה היא מהאוכל שמבשל עבור לאכול לאח"ז ושקולה שאר הנאה שהיא באה בצירוף עם המלאכה בשעה חדא לאוכל נפש הרחוק מן המלאכה ולכן פריך ממוגמר דלהריח דבשעת המלאכה איכא הנאת הגוף ליהוי מותר דזה חשוב כמו אוכל נפש ולא משום מתוך. [ועיין בשמ"ק מה שכתבו ראשונים בשמועה זו] ואין מסוגיא זו הכרח דנאמר מתוך בשאר מלאכות ודו"ק. ולברר השמועות צריך עוד עיון איה"ש.

בשו"ת רעק"א [סי' ה'] כתב, דמוקצה מחמת יום שעבר לא אמרינן דא"כ יקשה משבת אחר יוהכ"פ כו'.

נ"ב הא חזי לקטנים.

עוד כתב, וכן באם חל ז' בפסח בערב שבת יהי' אסור לאכול חמץ בשבת.

נ"ב זה אינו דנחזי האוסרין מוקצה מחמת יום שעבר לאו טעמא הוא משום מוקצה דנימא מיגו דאיתקצאי מחמת איסור בעצם. דהא אם הוא לילה אז לא איתסר כלל אלא שאינו מוכן הוי דכיון דלא ידע אם הוא לילה והוא סבר שעדיין יום הוא א"כ לפי חסרון ידיעתו שהוא לילה הי' אסור באכילה והוי אינו מוכן. והנה בעיסה שנתחמצה בשבת אחרון של פסח הלא לא היתה מוקצה כלל ואם הי' של עו"ג והוא לקחה בשבת הרי של עו"ג אינו צריך היכן כמבואר בירושלמי הביאו הרי"ף וכן בשו"ע סי' ש"י, תצ"ח.

הלכה יז

כלי שנטמא מערב יום טוב אין מטבילין אותו ביו"ט.

הנה הרי"ף ז"ל לא הביא רק טעמא דסחיטה וטעמא דשמא ישהא ונראה דמש"ה השמיט טעמא דרבה דגזירה שמא יעבירנו דיקשה הא תינח שבת יו"ט מאי איכא למימר, ולומר כדמשני בסוגי' גזרו יו"ט אטו שבת לא מחוור לי' לפסק הלכה דבפרק כל הכלים משני אהא דאין סומכין בבקעת את הקדירה כיון דבשבת כו' גזרו יו"ט אטו שבת ופריך מי גזרינן ומסיק דלב"ה דסברי דמוציאין הקטן וס"ת לרה"ר אין גוזרין יו"ט אטו שבת בהוצאה ולא בטלטול יעו"ש וכיון דלבית הלל לא גזרינן יו"ט אטו שבת איך יגזרו בטבילת כלים יו"ט אטו שבת ולכן טעמא דרבה דגזירה שמא יעבירנו הובא בש"ס לענין שופר ולולב ומגילה בשבת, אבל לגזור יו"ט אטו שבת זה הוי אליבא דבית שמאי. והא דאמרו אין סומכין אה"ק בבקעת הוא משום דרבינו פוסק מוקצה אסור ביו"ט, ועצים לא ניתנו אלא להסקה והוי מוקצה ועיין רא"ש פרק המביא סימן י"ב והא דאמרו בדף ל"ב דתרי תנאי אליבא דר' נחמיה אם סכין ניטל שלא לצורך תשמישו המיוחד ביו"ט הוא תלוי בפלוגתא דב"ה וב"ש אם גזרו בהוצאה ביו"ט והוה"ד בטלטול דבר המותר דגזירה אטו הוצאה לב"ש ולתנא דאין בין יו"ט לשבת הוה"ד גבי יו"ט אין כלי שמלאכתו להיתר ניטל אלא לצורך תשמישו המיוחד, ולב"ה דעיקר ההוצאה שרי ביו"ט לכל דבר דלאו אוכל נפש הוה"ד דסכין ניטל לחתוך חותמות שבכלי וזה נכון. וטעמא דרבא דמתקן לא הביא דא"כ יקשה אדם נמי, ונראה כמיקר לא שייך במים רעים ואי משום דרב נחמן ברי"צ פעמים שאדם בא בשרב ורוחץ אף במי משרה לא יתכן לפום מאי דמסיק בפרק שמונה שרצים דף ק"ט דאין רוחצין בים הגדול במים הרעים אף אם לא נשתהא ודלא כר"נ ברי"צ דמתיר בלא נשתהא עיין רשב"א וכן בשיטת הרי"ף דבמים הרעים מוכח דלרפואה מכוין א"כ הה"ד גבי טבילה מוכח במים הרעים דלטבול מכוין והוי מתקן גברא אלא ע"כ דלא חשו לזה ודו"ק כי זה נכון. ומש"ה פירש רש"י פרק אלו דברים והזאה שבות הוא כו' אלא מתחזי כמתקן גברא ולא פירש טעמא דשמא יעבירנו כדמפרש רבה שם בסוגיא דף ס"ט משום דא"כ ביו"ט נשתרי ולגזור יו"ט אטו שבת ליכא למימר כמו"ש. ורבינו פירש טעם אחר בהלכות שבת פרק כ"ג הלכה י"ד וכשם שאין מקדישין כך אין מקדשין מי חטאת וטעמא דלכן אסור גם ביו"ט ובקטן אם כשר לקידוש פליגי בזה תנאי ביומא ואנן קיי"ל דפסול יעו"ש ולפ"ז בפרה אדומה המקדש מי חטאות להזות על כהן השורף כו' הי' גדול ותינוקות שמקדשין שכתב רבינו כיון שיהיו גדולים והשמיט תוספתא שיהיו בני ט' דאתיא כמאן דמכשיר קטן לקידוש, ולכן הי'

אסור בשבת דהקידוש הוא מגדול ודלא כמו שנתעורר בספר ישועות יעקב או"ח סימן שמ"ג דבחינוך מצוה יהא מותר בקטן ודו"ק. ובהלכה ח' נראה דהזאה לבד הקדוש אסור משום תקון גברא יעו"ש היטב. ואולי דוקא בימות הגשמים לא בימות החמה עיי' רה"ש דף כ"ח.

והנה הרב המגיד פירש דכלים חדשים כיון דקודם טבילה לא חזי כלל ודאי טבילתן מיחזי כמתקן כלי ולדעתי ראי' ברורה מהא דאמרו פ"ד דיבמות דלמ"ד דגר בעי מילה וטבילה אסור לטבול בשבת דהוי מתקן גברא אע"ג דלגבי טבילת טמאים לא קפדינן אהא מ"מ הואיל ונעשה ישראל ע"י טבילה זו הוי מתקן גמור, ואף למ"ד דאדם שרי בלא טעמה דמיחזי כמיקר וכמו דפריך בסוגי' א"ה אדם נמי כו' מים הרעים כו' ורוצה להוכיח דלא חיישינן למתקן דלא שייך כאן סברת התוס' ביבמות משום שצריך ב' ת"ח כו' וע"כ כיון דבלא הטבילה עו"ג גמור הוי הוא מתקן גברא כ"ש בכלי הניקח מן העו"ג דלא חזי להשתמש בו לישראל בלא טבילה דהוי מתקן מנא לכולי עלמא. וזה סעד נכון. אמנם מדברי רבינו פרק י"ג מהלכות איסורי ביאה משמע דמשום שהטבילה צריכה ב"ד הוי כדן את הדין בשבת ולכן אסור טבילת גרים בשבת ועיין כס"מ שם. ונראה דבעיקר הסברא סבר דהוי מתקן גמור אכן על מי יהי' חלות האיסור דבשעה שטובל הלא עדיין גוי הוא ואינו מוזהר על השבת ומותר לתקן כלי בשבת וכשטבל הלא כבר טבל, וצ"ל דאיסור הוא על הנך שמטבילין אותו ועומדין אצלו וזה לא נהירא לקרות מתקן דהא הוא גדול ועושה מעשה אדעת עצמו ולכך מדמה טפי לדן בשבת, אבל בטבילת כלים ודאי לא פליג וזה נכון.

והנה רבינו כתב טעמא דשמא ישהא גבי יום טוב דתניא כן בברייתא, אבל גבי שבת כתב טעמא דמתקן משום דבפ"ב דתרומות כייל מעשר בשבת ומטביל בשבת ומבשל בשבת כחדא דמוכח דכולהו משום איסורא דשבת הווי ולא משום גזירה שמא ישהא, דהא מהלכות טהרה שלא ישהא בטומאה ולא אשכחן דליגזור עלה בדיעבד אם עבר ושהה דלא יאכל במזיד ועיין ריש פרק הזהב בסלעים על דינרים גזירה שמא ישהא עליותיו כו' היינו דקתני יעלה ולא יעלה כו' ובפרט בהא דבעי אם בישל בלא עירובי תבשילין כו' ופשיט ממבשל בשבת ודחי איסורא דשבת שאני ופירשו רבוותא קמאי דקאי על המעשר והמטביל בשבת ג"כ דאיסורא דשבת שאני והדר בי' משנויא קמא וע"כ דהאיסור הוא משום שבת ולא משום גזירה שמא ישהא וישתמש בה בטומאה ולכך סתם דאף אי איכא פירי אחריני אסור ולכך במגבי' תרומות כתב בשבת או ביו"ט שם הלכה ט"ו [ומפרש דדוקא בבישול מיו"ט לשבת דל"ש דהשוו יו"ט לשבת לא גזרו בעבר

ובישל, אבל בכולהו איסורי דשבת ויו"ט השוו דינם] ובטבילת כלים כתב המטביל כלים בשבת אבל ביו"ט לא גזרו בדיעבד, דבאמת לא חששו לאסור גבי יו"ט משום תקון. חדא דטבילת כלים ברגל מצוה דחייב אדם לטהר עצמו ברגל ועוד אפילו לתקן כלי לצורך אוכל נפש התירו בא"א לעשות מבעו"י כ"ש כאן דאינו רק מיחזי כמתקן ואף בנטמא מבעו"י לא הי' להן לגזור לולא טעמא דשמא ישהא ודו"ק וקרוב לזה כתב המהרש"א.

ולפי זה אתי שפיר דדעת רבינו דבשבת דמשום מתקן אסור גם בנטמא בולד הטומאה אסור להטבילו ולכן כתב רבינו בפרק כ"ג מהל' שבת כיצד יעשה נותנן בכלי שאינו מקבל טומאה כגון כלי אבנים וכמו שפי' בפי' המשנה דכלי עץ מיטמא מהמים ואסור להטבילו אגב מימיו אף דאז לא הוי רק נטמא מולד הטומאה מ"מ אסור בשבת דהוי תקון אבל ביו"ט כיון דאינו אסור רק משום שמא ישהא לא איכפת לן אם ישהא מה שנטמא בולד הטומאה כיון דטהור מן התורה ולכן מותר לטבול מחולין למעשר או מתרומה לקדשים כמו שפירש בפי' המשנה, ולא הזכיר הך דמשיקין בכלי אבן כאן ביו"ט דאף בכלי עץ מותר להטביל כמו שמותר להטביל כלי טמא אגב מימיו ובפרט דאם ישים המים להשיק בכלי עץ ביו"ט ויחזור ויטמא הוי כלי שנטמא ביו"ט ומטבילין אותו, ובשבת אף אם נטמא בשבת אין מטבילין אותו משום מתקן לכן משיקין דוקא בכלי אבן ודלא כמו שכתבו התוס' דמשום דמטמא בידים גרע יעו"ש ודו"ק היטב ומצאתי כזה בשו"ת רלב"ח סימן ט"ז.

הלכה כה

הלואת יו"ט תובעין אותה בדין.

רבינו חננאל האריך וגריס רבא והביא קדמאי דפסקו דלא ניתנה ליתבע. ופריך בגמ' מהא דתנן השוחט כו' אם היה החודש מעובר משמט. ומשני דאינלאי מילתא דבחול הוי. ופי' בתוס' דרק בשבת ויו"ט ודאי לא ניתנה ליתבע ולדידי נראה דלא מיבעי בשעה שהיו מקדשין עפ"י הראי' והי' ספק לבני גולה דאז שני היו"ט ספק ודאי דלא ניתנה ליתבע דכיון דנקיל בספק והספק יהי' על שני הימים ודאי דאתי למכתב בחד יומא דהוא ודאי יו"ט, אלא אף במקום שהי' מתברר שיום ראשון חול כמו בראש השנה דשאר שנים שבאו העדים למחר ג"כ לא ניתנה ליתבע דבשעה שנתן אם יעלה ספק ביד הנותן שמא יהא מעובר והיום חול וניתנה ליתבע תו אתי לכתוב בפנקסו ושוב שמא לא יתעבר ונמצא יתחלל יו"ט, רק בראש השנה של תחלת שמינית דממה נפשך אם לא יתעבר ויהי' זה היום יו"ט א"כ הלואתו לא ניתנה ליתבע וכיון שאין ב"ד נזקקין לגבות למאי יכתוב ואם יתעבר הלא אגלאי מילתא דחול הוי ותו הלא שביעית משמטת בסופה ואינו

רשאי לגבות כלום לכן לא אתי לכתוב ממ"נ. ולכן משמט פירושו כמו דמסיק דצריך לומר משמט אני כיון דמשום יו"ט הי' רשאי לגבות ודו"ק ויש להאריך בדברי הרשב"א בחדושיו לפי גירסתו אמאי משמט מוכרח כדברי התוס' ואכמ"ל אמנם לגירסת רש"י האמת כמו שפירשתי ויעוין ר"ן.

וטעם רבינו דמסתברא טעמי' ופירושו דחזינא דרב יוסף גופי' בפ"ק דביצה אמר דשרינן לי' לחפור ולא גזרינן דילמא מימלך דאתי לאמנועי משמחת יו"ט יעו"ש.

פרק ה

הלכה יד

במגיד ויש מי שכתב.

נ"ב רש"י עירובין מ"ה ועיין רשב"א וריטב"א ביצה.

פרק ו

הלכה יד

אבל היום שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון כו' אין יו"ט שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד.

הנני לכתוב פה מה שנשאלתי במה שהורה חכם מפורסם להתיר לישראל לנגן בכלי שיר ביו"ט שני ביום גנוסיא של מלך לכבוד המלך. אם יפה הורה והשבתי לכאורה הלא גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה מאן ל"ת לא תסור ורב אשי איפסוק לי' קרנא דחוטי בכרמלית ולא שדי לי' בכרמלית בסוף הקומץ רבה אולם זה דוקא במידי דבזיונא הוא לבריות, אבל במידי דאין בו משום בזיון אלא ענין של כבוד שצריך לנהוג למלכים צ"ב מי שרי. והנה אשכחן בפרק מי שמתו דמוקי הך דמדלגין היינו ע"ג ארונות של מתים לקראת מלכים כו' דרוב ארונות יש בהן פותח טפח כו' ומשום כבוד מלכים לא גזרו רבנן. הרי דמשום כבוד מלכים מותר במידי דהוי טומאה מדברי סופרים ובמסקנא דסוגיין מסיק לחד גירסא שהובא' בתוספות דלאו שאינו שוה בכל דחי לי' מידי דכבוד הבריות ולפ"ז הא תו מצי למימר דמדלגין בטומאה דבר תורה ומשום דהוי לאו דטומאת כהנים אינו שוה בכל וצ"ל דמה דלא הוי בזיון אלא משום כבוד מלכים שזה אינו בכל אדם רק במלך לא אלים למדחי דבר תורה אף שאינו שוה בכל. ונראה לי דעד כאן לא אשכחן דמידי דכבוד מלכים לא גזרו רבנן דוקא היכא דאשכחן דהתורה לא גזרה על טומאתו במקום בזיון גדול כמו קבורת מת מצוה אבל במקום שהתורה לא חילקה

ולא מחלה על מצותה משום כבוד הבריות תו גם חכמים לא הקילו על מצותן משום כבוד מלכים אף בדבריהם. ומה"ט נ"ל איסור להוציא ס"ת לכרמלית בשבת משום כבוד מלכים [אשר מצאנו כזה ירושלמי יומא פרק בא לו והא תמן מובלין אורייתא גבי ריש גלותא אר' יוסי בר"ב כו'] דכיון דלא שריא רחמנא משום כבוד הבריות תו לא הקילו חכמים משום כבוד מלכים ולפ"ז ביו"ט ש"ג דהותרה אפילו מלאכה גמורה לגבי מת דכחול שויוהו רבנן הוה"ד דשבות דידי' כמו לנגן בכלי שיר שריא משום כבוד מלכים אע"ג דעיקר' דהך דרבנן הוא יו"ט ראשון לא אשכחן דניהוי שרי מלאכה גמורה משום כבוד הבריות מ"מ מסתברא כדאמרן ויפה הורה.

וראיתי בשו"ת ריב"ש סי' רכ"ו שנשאל בתינוק שמילה שלו בחול המועד אם מותר לעשות לו מלבושין בחוהמ"ע משום דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה יעו"ש מה שאסר ולדעתי נראה דעד כאן לא שריא משום כבוד הבריות אלא היכא דבעידנא דעוקר אתה את המצוה בזה מצילו מבזיונא וכמו מדלגין היינו לקראת מלכים וכמו בא בטמאה באין עמו בטמאה וכמו קבורת מת מצוה וכי"ב. אבל תמן הלא בשעה שתופר הבגדים לתינוק בזה אינו מציל את אבי התינוק מבזיון ולא הוי בעידנא אפשר דלא מידחי משום דבשעה שמצילו מן הבזיון אין שום דחי' לאיסור וכה"ג לא אשכחן דשרי ודו"ק. והנה רבותינו בתוס' ב"ק דף פ"א העירו דנוכיח להתיר ביום טוב שני אף של רה"ש לכרות עצים לעשות ברזל לצורך מילה ע"י ישראל מקו"ח ממת דלא שרי לקבור ע"י עו"ג בשבת אפילו הכי ביו"ט שני של רה"ש אפילו ישראל יתעסקו בו. כש"כ מילה דשריא ע"י עו"ג איסורא דאוריתא בשבת [לשיטת בה"ג ורבים מקדמונים בפרק הדר] לצורך מילה לאתויי חמין דרך רה"ר בודאי שרי מלאכה גמורה ע"י ישראל ביו"ט שני של רה"ש ג"כ יעו"ש. והנה באמת הנם שני סוגים, דמכשירי מילה הם מכשירין מדבר הדוחה שבת עצמה במלאכה גמורה ע"י ישראל זה המילה בעצמה, אבל נגד זה הלא אפשר לקיימן קודם השבת שהזמן ידוע שצריך למולו בשבת ויכול להכין מע"ש, לא כן קבורת מת היא בעצמה אינה דוחה שבת ואין לקיימה קודם כי אין ידוע אם יהי' מת למחר נמצא דשבות דשבת ע"י עממין חמיר לענין דאין תכליתו דוחה שבת ע"י ישראל כמו לקבור מת ע"י עממין וקיל לענין מכשירי מילה דמילה בעצמותה נדחית בישראל במלאכת חובל דלא ליתי לאקולי במלאכת שבת דלא ילמדו ממילה שכן בעצמה דוחה שבת אבל יו"ט שני דדבריהם להקל במלאכה גמורה לישראל לא עשו רק בדבר שלא יתכן לקיימו מערב יו"ט ולכן אף למיגד לי' גלימא ולמיגז לי' אסא התירו דזה לא יתכן לקיים מערב יו"ט דמי יודע מי ימות למחר ביו"ט, אבל בדבר שיכול לקיימו מערב יו"ט

הלא הוי כמבטל יו"ט דדבריהם במכוון גזרו טפי אף לצורך מילה. ולכן לדון כיון דבמת שריא מכשירין דיליה למיגז לי' אסא כו' ביו"ט ב' כ"ש דשרו מכשירי מילה זהו ק"ו של שטות דהא מכשירי מת לא שייך להכין מעיו"ט ודלא כמחבר אחד שטעה בזה. וזה ברור ובתשב"ץ ח"ג סי' ש"ד יעוי"ש שלקיים ענה כסיל אמר מכשירי קבורה יעוי"ש.

אולם נראה גדר יותר מדוקדק דבשבת חזינן דהותרה לצורך גבוה לגמרי ולצורך הדיוט לא אשתראי כלל [אם לא בפקוח נפש שדוחה כל התורה כלה וחי בהם ולא שימות בהם אפילו מספיקא דילי'] לא כן יו"ט לצורך הדיוט הותרה לגמרי ולצורך גבוה לא הותרה לכם ולא לגבוה, ונדרים ונדבות עולות אין קרבין ביו"ט וא"כ רבנן ג"כ בדבריהם תקנו כעין של תורה שבשבת התירו מכשירי מילה ע"י עו"ג שזה צורך גבוה וכמו דאמרו בפ"ק דמנחות דף ה' מה לשבת שכן הותרה במלאכה אצל הדיוט במילה, אטו מילה צורך הדיוט הוא, מילה מצוה היא אבל לא קבורת מת שזה צורך הדיוט הוא דלא ליתבזי או דליהוי לי' כפר' ע"י עו"ג ג"כ, אמנם ביו"ט ב' של דבריהם עשו כיו"ט ראשון לגבי חי כן עשו יו"ט שני לגבי מת דהוא צורך הדיוט אבל במכשירי מילה ע"י ישראל החמירו דזה צורך מצוה הוא ולא לצורך הדיוט. וזה נכון. ומסייע לסברתנו הקודמת דמשו"ה התירו לכבוד מלכים בטומאה דמשום כבוד הבריות שריא רחמנא להטמא לקרובים אבל בשבת להוציא ס"ת לכרמלית נ"ל דאסור דלא הותרה שבת לא צורך ולא לכבוד הדיוט ודו"ק.

הלכה יז

שבעת ימי הפסח וכו' וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב כו'.

הארי החי בסימן ק"ב שאוג ישאג על נוי והדרת החג יום תרועה אשר רבים הקילו במעלתו ואמרו כי אין בו שמחת יו"ט יעו"ש ומה שהעיר מהך דעושין ע"ת בר"ה שחל סמוך לשבת לרב אשי דאמר כדי שיברור מנה יפה ליו"ט אינה ראי' כלל דאטו יחלוקו חכמים לומר דיו"ט של רה"ש א"צ עירובי תבשילין זה בוודאי הי' קלקול גדול ולומר כמו שאופין מיו"ט זה לשבת בלא עירוב כן אופין לחול ויו"ט זה שני משאר יו"ט ונהי דלית לי' טעמא דרבא מ"מ קלקול גדול יצא מזה. ומה שהאריך בראיתו מפסחים והניח בצ"ע מה דקשה דהא לילה ראשונה דסכות דשמחה אינה נוהגת בו מן התורה ובכ"ז התירה התורה אוכל נפש אלמא דהיתר של אוכל נפש אינו משום מצוה דשמחת יו"ט לק"מ דהא קאמר בירושלמי במסכת רה"ש סוף פ"ק דדבר שמצוותו לבוא ביום מכשיריו דוחה השבת בלילה יעו"ש א"כ הכא אף אם לא הותרה אוכל נפש רק משום מצוה דשמחה הנוהגת ביום הלא שרי לעשות כל המלאכות בלילה לצורך מחר ושוב אפילו כי אופה

ומבשל לצורך לילה ג"כ ליכא איסורא הואיל וחזי למחר דהואיל כזה סברו כו"ע כיון דלא מיחסרא מעשה היינו שלא יעשה בה שום חידוש רק שיניח למחר. ודו"ק. ואפשר שלזה כיון הגאון שכתב תירוץ לזה תמצא כו' והבן. [ומהא שהקשו תוספות כתובות דף מ"ז דמסר בשבתות ויו"ט הלא אין מערבין כו' יש להעיר קצת דילמא איירי ברה"ש].

פרק ז

הלכה ח

שאין הערמה זו ניכרת כו'.

נ"ב דלא הוי הערמה דמוכחא כמבואר שבת קל"ט וכן היתה דעת רב אלפסי שסמך על מה שמביא בשבת דמותר יעו"ש ודלא כההמ"ג. וכן במ"א ומה שאינו ניכר הוא כמו דאמרו סוף הספינה כל מילי עתיקא וכו' ושיכרא א"כ אימור רוצה בחדש יותר ובזה מיושב מה דבע"ז דף ל"ה פריך גבי גבינות עו"ג ישן נשתרי ותמהו בתו' דלישני כמו גבי שיכרא לעיל גזרו ישן משום חדש ולפ"ז א"ש דשיכרא חדש מעליא טפי וגזרינן ישן אטו חדש אבל בגבינה אמרו שבת קל"ד דגבינה דמאתמול מעליא טפי לכן לית' למיגזר אטו חדש.

הלכה י

עושין כל צרכי הרבים.

בהשגות שהרבים צריכין להם.

פירש כיון שהוא מעשה אומן חפירת בורות צריכין להיות לצורך המועד דוקא [לא כשאר צרכי הרבים] וכמו חטיטה דהויא מעשה הדיוט דשרי ביחיד הוא דוקא לצורך המועד כן כי שריא בחפירה בצרכי רבים הוא דוקא לצורך מועד ודבריו בארוכה הביא הרא"ש ולזה נתכוון בהשגה ודו"ק.

הלכה יג

ואין מגיהין אפילו אות אחת כו' מפני שזו מלאכה שאינה לצורך המועד.

דייק מרן מלשון רבינו שאם לא היה להן ס"ת אחר לקרוא במועד מגיהין וכן סתם בשו"ע ולדעתי אדרבא לשון רבינו דייקא דאפילו אם ההגהה היא לצורך המועד ג"כ אסורה מפני שהמלאכה בעצמותה אינה מהמלאכות שהן לצורך המועד ופוק חזי לקמן פרק ח' הלכה ט"ז אין מפנין מחצר לחצר במועד כו' ומביאין כלים שהן לצורך המועד מבית האומן כגון כרים כו' הרי דייק אע"פ שאינו צריך לה לצורך המועד רק הנך כלים מאותן שהן צריכין למועד אעפ"י שהאיש הזה אינו צריך להן למועד ובכלים שאינן

לצורך המועד הוא שאין מין הכלי עשוי לצורך המועד כגון מחרישה וכי"ב אסור הרי דבלשון זה נכלל מה שאין אותו המין עשוי לצורך המועד שמלאכתן אינה מהמלאכות הנעשות במועד כן הכא נמי כיון שאותה המלאכה אינה מהמלאכות שהן לצורך המועד שמלאכת כתיבה אינה לצורך המועד להכי אף אם צריכין לה במועד אסור ודו"ק.

הלכה טז

עיין במשנה למלך שכתב וז"ל אך התוספות הקשו על רש"י קושיות חזקות אם במה שפירש דמוסגר אסור בתשמיש ומוחלט מותר דזו מנ"ל וכו' אין סברא לחלק כו' ואחר התמיה נראה ראיה לשיטת רש"י ז"ל מהך דאמרינן סוף פרק שלוח הקן אלא טעמא דכתב רחמנא תשלח כו' ותו לר' יהודה דאמר שלח מעיקרא משמע וכו' אמר מר בר"א כגון שנטלה ע"מ לשלח דלאו הוא דליכא הא עשה איכא. וליתי עשה ולידחי עשה מאי אולמי' דהאי עשה מה"ע. סד"א הואיל ואמר מר גדול השלום כו' והאי מצורע כיון דלא מטהר אסור בתה"מ דכתיב וישב מחוץ לאהלו כו' והוא תמוה לר' יהודה תקשי דר"י סבר בימי חלוטו מותר במוע"ק ואם לא נעשה לו תגלחת בצפרים הלא הוא מותר בתשמיש וא"כ ליכא גדול השלום ולמאי מיבעי לן קרא וכבר תמהו בזה ולפי שהשמיענו רש"י ז"ל דבימי הסגרו אסור לכו"ע בתה"מ א"ש דבירושלמי מגילה פ"ק אמר ר' יוחנן פרחה בכולו מתוך הסגר טעון צפרים א"כ מיבעי לן קרא לפרחה בכלו מתוך הסגר שהוא טעון צפרים והו"א דעשה דידי' דחי לעשה דשילוח הקן דאיכא משום גדול השלום שיהא מותר בתה"מ שהוא אסור בו בימי הסגרו ודו"ק.

פרק ח

הלכה ג

ואם היתה שדה לחה מותר להשקות את כולה.

ע"ז קאי השגת ראב"ד הברייתא שונה את זה על זרעים שלא שתו לפני המועד והוא שונה אותו על כל שדה של אילנות עכ"ל פירוש שעל מה שאמר שלא ישקה כל השדה באילנות כתב דאם היא שדה לחה מותר להשקות כל השדה.

הלכה ד

במגיד ד"ה ועושין נברכת וכו' שהוא מפרשה כפירש"י.

נ"ב וכן בפירוש המשנה.

הלכה ה

בהמ"ג. או כר' יהודא מפני הברייתא.

נ"ב בתוספתא אמר רבי נראין דברי ר' יהודא במועד ודברי חכמים בשביעית והלכה כרבי וכדברי המכריע ופשוט ועיין שיטת ריב"ב בד' ווילנא.

הלכה יח

אבל מהנץ החמה כו'.

נ"ב כר' יהודא בריש פסחים וכסתם משנה וב"ה מתירין עד הנץ.

הלכה כ

ההולך ממקום שעושין כו'.

במג"א ס"ק י"ב כתוב במהרי"ל ושוב אמר דאיתא בתוספות פ"ק דפסחים בירושלים סברא היא לנהוג שם איסור מלאכה בע"פ כיון שמתקבצין כו' ומכאן נהג כו' ע"ש ולדעתי דוקא בירושלים פירשו כן בתוספות להירושלמי משום דאין משכירין בתים ואף מטות בירושלים לפי שלא נתחלקה לשבטים לכן כיון שבאין הרבה בני אדם ממקום שאין עושין שוב אסור לעשות מלאכה בפניהם, אבל במקום אחר אין האורחים אף אם הן רבים אין אוסרין על בני המקום וכדאשכחן בעירובין דאין אכסניא אוסר על בני הבית וזה נכון.